

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

**ОСВІТНЬО ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**Менеджмент соціальної сфери
073 - Менеджмент**

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: **«Розвиток зеленого туризму в Україні»**

здобувачки: Романчук Каріни Андріївни _____

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, Бондаренко
Світлана Анатоліївна _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: доктор економічних наук,
професор Лопушняк Г.С _____

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет управління персоналом соціології та психології
Кафедра управління персоналом та економіки праці**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**Менеджмент соціальної сфери
073 – Менеджмент**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

В.В.Кирилюк

(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Г.С. Лопушняк

(підпис) (ініціали, прізвище)

20__ р.

20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Романчук Каріни Андріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

заочної форми навчання

очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Розвиток зеленого туризму в Україні»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "____" _____ 20__ р. № _____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ (назва розділу)
Розділ 2	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ (назва розділу)
Розділ 3	НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ (назва розділу)
Об'єкт дослідження:	Стан розвитку зеленого туризму в Україні
Предмет дослідження:	Теоретичні засади, інституційно-правові умови, інфраструктуру економічних та соціальних факторів, що впливають на розвиток зеленого туризму в Україні.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку зеленого туризму в Україні.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розкрити сутність, зміст і класифікацію зеленого туризму дослідити провідні світові моделі організації зеленого туризму; охарактеризувати нормативно-правове забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні;
У розділі 2	Оцінити потенціал розвитку зеленого туризму в регіонах України проаналізувати інфраструктуру зеленого туризму виявити вплив соціально-економічних чинників на розвиток зеленого туризму;
У розділі 3	Визначити основні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні. дослідити інноваційні підходи до організації зеленого туризму дослідити інноваційні підходи до організації зеленого туризму

Завдання підготував
науковий керівник

С.А. Бондаренко

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Завдання одержав
здобувач

К.А. Романчук

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 72 сторінки, 16 таблиць, 8 рисунків, список використаних джерел з 70 найменувань.

Розвиток зеленого туризму в Україні

Об'єктом дослідження є стан розвитку зеленого туризму в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні засади, інституційно-правові умови, інфраструктурні, економічні та соціальні фактори, що впливають на розвиток зеленого туризму в Україні.

Мета дослідження: дослідження сучасного стану та перспектив розвитку зеленого туризму в Україні. Відповідно до поставленої мети виконано такі **завдання:**

- розкрити сутність, зміст і класифікацію зеленого туризму;
- дослідити провідні світові моделі організації зеленого туризму;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні;
- оцінити потенціал розвитку зеленого туризму в регіонах України;
- проаналізувати інфраструктуру зеленого туризму;
- виявити вплив соціально-економічних чинників на розвиток зеленого туризму;
- визначити основні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні;
- дослідити інноваційні підходи до організації зеленого туризму;
- визначити стратегічні переваги розвитку зеленого туризму в Україні.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів полягає в оцінці потенціалу розвитку зеленого туризму в регіонах України; аналізі інфраструктури зеленого туризму; виявленні впливу соціально-економічних чинників на розвиток зеленого туризму; визначенні основних проблем розвитку зеленого туризму в Україні; систематизації інноваційних підходів до організації зеленого туризму; визначенні стратегічних переваг розвитку зеленого туризму в Україні. Отримані результати можуть бути використані при розробці політики щодо розвитку зеленого туризму в Україні.

Теоретична значущість отриманих результатів полягає в розкритті сутності, змісті та кваліфікації зеленого туризму, дослідженні провідних світових моделей організації зеленого туризму, систематизації нормативно-правового забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні.

Роботу завершено та захищено у 2025 році.

Ключові слова: Зелений туризм, інфраструктура, соціально-економічні явища, інноваційні підходи, стратегічні переваги.

В і д г у к

про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету управління персоналом, соціології та психології
освітньо-професійної програми «Менеджмент соціальної сфери»
заочної форми навчання

Романчук Каріни Андріївни

на тему: «Розвиток зеленого туризму в Україні»

1. Актуальність теми кваліфікаційної бакалаврської роботи (далі – КБР) полягає в необхідності дослідження перспектив розвитку зеленого туризму як стратегічного напрямку диверсифікації економіки України в умовах воєнного стану та потреби у відновленні сільських територій. Зелений туризм розглядається як один із дієвих інструментів сталого розвитку регіонів, збереження природної та культурної спадщини, а також створення альтернативних джерел доходу для сільських громад. В умовах необхідності післявоєнної відбудови економіки та пошуку нових моделей регіонального розвитку дослідження цієї тематики набуває особливої значущості.

2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи. КБР виконана у відповідності до індивідуального завдання та охоплює основні аспекти досліджуваної проблематики. Робота має логічну структуру, що включає теоретичне обґрунтування, аналіз сучасного стану та визначення напрямів розвитку зеленого туризму. Автором проаналізовано широке коло джерел, включаючи праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, нормативно-правові акти, статистичні матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій. Позитивним є спроба регіонального аналізу потенціалу розвитку зеленого туризму та розгляд світового досвіду організації цього виду туристичної діяльності. Студентка продемонструвала розуміння основних тенденцій розвитку туристичної галузі та специфіки зеленого туризму в умовах сучасних викликів.

3. Наявність самостійних розробок автора. КБР Романчук К.А. містить елементи самостійного дослідження. Автором здійснено систематизацію підходів до визначення сутності зеленого туризму, проведено порівняльний аналіз світових моделей його організації, здійснено оцінку регіонального потенціалу України для розвитку цього виду туризму. Самостійними розробками можна вважати запропоновану характеристику потенціалу зеленого туризму за регіонами України, аналіз проблем та перспектив розвитку інфраструктури, а також систематизацію основних проблем галузі. Однак глибина самостійного аналізу є недостатньою, більшість положень базується на узагальненні існуючих досліджень без критичного переосмислення.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. Теоретична значущість роботи полягає в систематизації наукових підходів до

розуміння зеленого туризму та узагальненні світового досвіду його розвитку. Автором виявлено основні чинники, що впливають на розвиток зеленого туризму, та визначено його роль у сталому розвитку територій. Практична цінність роботи обмежена через загальний характер запропонованих рекомендацій. Висновки про необхідність розробки державної стратегії, покращення інфраструктури та підвищення якості послуг є очевидними і не містять конкретних механізмів реалізації. Відсутні економічні розрахунки, обґрунтування пріоритетності заходів та оцінка їх ефективності.

5. Наявність недоліків. У роботі присутні суттєві недоліки, що знижують її якість. Недостатньо розкрито управлінські аспекти розвитку зеленого туризму, що не відповідає спеціальності «Менеджмент соціальної сфери». Відсутня емпірична база дослідження – власні опитування, інтерв'ю або кейс-стаді. Методологічний апарат дослідження описано поверхово, не обґрунтовано застосування конкретних методів. У роботі мало уваги приділено соціальним аспектам зеленого туризму та його впливу на розвиток місцевих громад. Статистичний аналіз представлений фрагментарно, відсутні власні розрахунки динаміки показників. Деякі положення потребують більш глибокого аналітичного опрацювання.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК. КБР Романчук К.А. відповідає основним вимогам до кваліфікаційних робіт освітнього ступеня «бакалавр», присвячена актуальній проблематиці та демонструє розуміння студенткою основних аспектів досліджуваної теми. Незважаючи на наявні недоліки методологічного та аналітичного характеру, робота заслуговує на оцінку “42 бали” і може бути рекомендована до захисту перед ЕК. Рекомендую студентці під час підготовки до захисту більш детально опрацювати управлінські аспекти теми, конкретизувати практичні рекомендації та підготуватися до відповідей на питання щодо методології дослідження

Науковий керівник *професор, професор, доктор економічних наук*
(посада, учене звання, науковий ступінь)

(підпис)

Бондаренко С.А.

"26" травня 2025 р.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу здобувачки вищої освіти
факультету управління персоналом, соціології та психології
освітньо-професійної програми «Менеджмент соціальної сфери»
заочної форми навчання

Романчук Каріни Андріївни

Тема: Розвиток зеленого туризму в Україні

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення. Тема кваліфікаційної бакалаврської роботи є актуальною, оскільки зелений туризм набуває дедалі більшого значення в контексті сталого розвитку та відновлення економіки України в умовах воєнного стану. Дослідження показують, що екологічний туризм демонструє стійку тенденцію до зростання на світовому ринку, а Україна володіє значним природно-рекреаційним потенціалом для розвитку цього напрямку. Водночас розвиток зеленого туризму в Україні залишається фрагментарним і недостатньо структурованим, що обумовлює необхідність комплексного наукового дослідження цієї проблематики.

Якість проведеного дослідження. Робота має традиційну структуру і охоплює основні аспекти теми. Автор розглянув теоретичні основи зеленого туризму, проаналізував світові моделі його організації та нормативно-правове забезпечення в Україні. Проведено оцінку потенціалу розвитку зеленого туризму в регіонах України та проаналізовано його інфраструктуру. Однак дослідження має низку суттєвих недоліків, які знижують його наукову цінність.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи. До позитивних аспектів роботи слід віднести:

1. Актуальність обраної теми та її відповідність сучасним викликам економічного розвитку України.
2. Використання широкого кола джерел, включаючи вітчизняні та зарубіжні наукові праці.
3. Спробу комплексного підходу до дослідження проблематики зеленого туризму.
4. Розгляд регіональних аспектів розвитку зеленого туризму в Україні.

Зауваження. Робота має значні недоліки, які суттєво знижують її якість:

1. Слабка методологічна база. У роботі відсутній чіткий методологічний апарат дослідження. Методи дослідження описані поверхово, не обґрунтовано їх застосування для вирішення конкретних завдань.
2. Недостатня глибина аналізу. Багато положень носять описовий характер без належного аналітичного опрацювання. Відсутні власні розрахунки, статистичний аналіз динаміки показників.
3. Слабка емпірична база. Робота базується переважно на вторинних джерелах, відсутні власні дослідження, опитування або кейс-стаді.
4. Проблеми з оформленням. У тексті присутні стилістичні помилки, неточності у посиланнях на джерела. Деякі таблиці та рисунки не відповідають

стандартам оформлення наукових робіт.

5. Недостатня конкретизація рекомендацій. Пропозиції автора є загальними і не містять конкретних механізмів реалізації або економічного обґрунтування.

6. Слабкий зв'язок з менеджментом соціальної сфери. Робота недостатньо розкриває управлінські аспекти, що не відповідає спеціальності навчання.

Практична значимість висновків і рекомендацій. Практична значимість роботи є обмеженою через загальний характер висновків та рекомендацій. Запропоновані автором заходи носять декларативний характер і не містять конкретних алгоритмів впровадження. Відсутні економічні розрахунки ефективності запропонованих рішень. Рекомендації щодо розвитку зеленого туризму потребують більшої деталізації та прив'язки до специфіки управління в соціальній сфері.

Загальний висновок: Кваліфікаційна бакалаврська робота Романчук К.А. присвячена актуальній темі, однак характеризується низкою суттєвих недоліків, які знижують її наукову та практичну цінність. Робота має переважно компілятивний характер, недостатню глибину аналізу та слабку методологічну базу. Емпірична складова дослідження практично відсутня. Висновки та рекомендації носять загальний характер і потребують конкретизації.

Незважаючи на зазначені недоліки, робота відповідає мінімальним вимогам до кваліфікаційних бакалаврських робіт, демонструє розуміння автором основних аспектів досліджуваної проблематики та може бути допущена до захисту з умовою усунення зауважень під час підготовки до захисту.

Місце роботи та посада рецензента: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту.

Науковий ступінь, учене звання: кандидат економічних наук, доцент

(підпис, ПІБ) Підгірна В.Н.

Підпис засвідчую:

(посада, підпис) Начальник відділу кадрів (Яценюк Н.М.)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	8
1.1. Поняття, сутність та класифікація зеленого туризму.....	8
1.2. Світові моделі організації зеленого туризму	13
1.3. Нормативно-правове забезпечення зеленого туризму в Україні	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Оцінка потенціалу розвитку зеленого туризму в регіонах України	23
2.2. Аналіз інфраструктури зеленого туризму	30
2.3. Вплив соціально-економічних факторів на розвиток зеленого туризму .	38
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Проблеми розвитку зеленого туризму в Україні	45
3.2. Інноваційні підходи до організації зеленого туризму	49
3.3. Стратегічні переваги розвитку зеленого туризму в Україні.....	55
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. Проблематика екологічного туризму набуває дедалі більшої значущості в контексті розвитку світової туристичної індустрії. Згідно з аналітичними даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), екологічний туризм демонструє стійку тенденцію до динамічного зростання, що обумовлено зростаючим інтересом суспільства до збереження природного середовища та сталого розвитку рекреаційної діяльності. Така позитивна динаміка має суттєвий вплив на економічний розвиток держав, які володіють унікальними природними ресурсами і забезпечують їх раціональне використання у туристичній сфері. Збереження природно-ресурсного потенціалу та ефективне управління його використанням створюють передумови для формування конкурентних переваг на міжнародному туристичному ринку та сприяють сталому соціально-економічному розвитку регіонів.

Україна характеризується значним природно-ресурсним і рекреаційним потенціалом, високим рівнем ландшафтної та етнокультурної різноманітності, що створює об'єктивні передумови для розвитку зеленого туризму як важливого напрямку реалізації стратегії сталого регіонального розвитку. Наявність унікальних природних комплексів, численних об'єктів нематеріальної культурної спадщини, а також зростаюча популярність сільського туризму серед внутрішніх і зовнішніх туристів формують підґрунтя для активізації розвитку зеленого туризму в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення.

Водночас, попри сприятливі умови, розвиток зеленого туризму в Україні залишається фрагментарним, недостатньо структурованим та слабо інституціоналізованим. Серед основних стримувальних чинників варто виокремити війну та фактор безпеки, невизначеність правового статусу суб'єктів зеленого туризму, відсутність дієвих механізмів державної підтримки, низький рівень інфраструктурного забезпечення, обмежений

доступ до фінансування та недостатню обізнаність місцевих громад щодо потенціалу цього виду діяльності. Тема екотуризму є актуальною та своєчасною як для країн світу, так і для України. Цікавість до екотуризму зумовлена низкою причин, серед яких такі:

1) значне збільшення антропогенного навантаження на природні систем, що зумовлює необхідність розробки науково-обґрунтованих заходів щодо збереження довкілля та унікальності природи;

2) прагнення захистити населення промислово розвинених країн від стресу, нервового виснаження та різних захворювань шляхом процесів урбанізації;

3) зміни в поведінці людей, що полягають у прагненні до тіснішого спілкування з природою, «занурення» в неї, продовження тривалості перебування в недоторканих куточках дикої природи;

4) важливість формування ефективної системи екологічного виховання в напрямку любові до природи, її збереження та збільшення природних ресурсів;

5) необхідність соціально-економічного розвитку територій з нерозвиненою сферою промисловості, але із багатою недоторканими природними комплексами та унікальним природним потенціалом, здатним зацікавити туристів;

6) збереження та подальший розвиток соціокультурного середовища місцевого населення, що проживає поблизу природоохоронних територій.

Розвиток екологічного туризму на сьогодні вимагає виконання ряд умов:

1) розвиток сучасної транспортної інфраструктури, що дозволить відвідати такі туристичні об'єкти;

2) проводити розумну цінову політику для такого виду туризму, яка буде доступною для широкого кола населення з невисоким рівнем доходів;

3) ефективна організація екологічних турів із залученням безперервної розробка нових маршрутів до віддалених куточків «дикої» природи;

4) наявність привабливих та унікальних природних об'єктів, які сприятимуть еколого-естетичному вихованню туристів, які їх відвідуватимуть.

Метою даної роботи є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку зеленого туризму в Україні.

Основні напрямки розвитку зеленого туризму в Україні включають розширення асортименту послуг, створення сприятливих умов для агросадиб, рекламування сільського відпочинку та розвиток спеціалізованих агротуристичних маршрутів. Стратегічна мета розвитку зеленого туризму в Україні полягає в створенні продукту, конкурентоспроможного на світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини. Це стосується насамперед найбільш привабливих туристично-рекреаційних зон, де туризм посідає одне з чільних місць в розвитку економіки; це Автономна республіка Крим, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька області, м. Київ

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання:

- розкрити сутність, зміст і класифікацію зеленого туризму;
- дослідити провідні світові моделі організації зеленого туризму;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні;
- оцінити потенціал розвитку зеленого туризму в регіонах України;
- проаналізувати інфраструктуру зеленого туризму;
- виявити вплив соціально-економічних чинників на розвиток зеленого туризму;
- визначити основні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні;
- дослідити інноваційні підходи до організації зеленого туризму;

– визначити стратегічні переваги розвитку зеленого туризму в Україні.

Об’єкт дослідження - стан розвитку зеленого туризму в Україні.

Предмет дослідження - теоретичні засади, інституційно-правові умови, інфраструктурні, економічні та соціальні фактори, що впливають на розвиток зеленого туризму в Україні.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну основу дослідження становлять офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, звіти Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, документи міжнародних організацій з питань сталого туризму (UNWTO, OECD тощо), нормативно-правова база щодо регулювання зеленого туризму, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали профільних конференцій, а також аналітичні огляди і публікації фахових інтернет-ресурсів.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: методи аналізу й синтезу – для вивчення теоретичних основ зеленого туризму; порівняльного аналізу – для виявлення відмінностей в світових моделях розвитку зеленого туризму; статистичного аналізу – для оцінки динаміки розвитку зеленого туризму в Україні; системного підходу – для формулювання стратегічних орієнтирів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в оцінці потенціалу розвитку зеленого туризму в регіонах України; аналізі інфраструктури зеленого туризму; виявленні впливу соціально-економічних чинників на розвиток зеленого туризму; визначенні основних проблем розвитку зеленого туризму в Україні; систематизації інноваційних підходів до організації зеленого туризму; визначенні стратегічних переваг розвитку зеленого туризму в Україні. Отримані результати можуть бути використані при розробці політики щодо розвитку зеленого туризму в Україні.

Теоретична значущість отриманих результатів полягає в розкритті сутності, змісті та кваліфікації зеленого туризму, дослідженні провідних

світових моделей організації зеленого туризму, систематизації нормативно-правового забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні.

Характер виконання кваліфікаційної роботи. Ця дослідницька робота має практичне значення, оскільки її висновки можуть допомогти суспільству максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини

Значний внесок у дослідження сільського зеленого туризму в Україні зробили вітчизняні науковці. Поміж них – Г.М. Христенко, З. М. Герасимів, О.Б. Підлужна, О.М. Сердюкова, В.І. Биркович, С.В. Тищенко, А.Ю. Стренковська, О.М. Євдокімова, В.В. Папп, В.М. Чеглей, З.Б. Живко, Ю.З. Боруцька, М.М. Рій, Г.І. Гапоненко, А.В. Василенко, І.М. Шамара

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття, сутність та класифікація зеленого туризму

Екологічний туризм як складова зеленої економіки набув розвитку у 1980-х роках. Ініціатором популяризації цього поняття вважається мексиканський архітектор Ектор Себальос-Ласкурайн, який уперше ввів термін «екотуризм» у професійний обіг під час реалізації проєктів сталого розвитку для урбанізованих територій. У той період значного поширення набула тенденція до рекреації на природі серед мешканців мегаполісів, які прагнули втечі від урбаністичного середовища, перенасиченого асфальтом та автомобільними викидами. Водночас інтенсивний розвиток масового туризму спричинив значні екологічні втрати: унікальні природні ландшафти трансформувалися на користь інфраструктурних об'єктів, а саме масштабного готельного будівництва, що призводило до деградації первісного природного середовища. Як альтернативу, автор [1] запропонував нову концепцію туристичної діяльності – екологічно орієнтований підхід, за якого туристична активність має відбуватися без шкоди для навколишнього середовища, з пріоритетом на збереження природної чистоти навіть за умови зниження рівня комфортності відпочинку.

У сучасних умовах екологічний туризм поступово набуває дедалі більшого значення в структурі глобальної туристичної індустрії, демонструючи стійку динаміку зростання. За аналітичними прогнозами, до 2028 року обсяг світового ринку екологічний туризму досягне 374,2 млрд дол. США, при цьому середньорічний темп зростання (CAGR) у 2024–2028 роках становитиме 13,9% [2]. Така динаміка сприятиме економічному зростанню передусім тих країн, які володіють збереженим природним середовищем і можуть ефективно його використовувати для екологічно безпечного туризму.

Наукове трактування зеленого туризму передбачає організацію подорожей, головною метою яких є пізнання, охорона та збереження природного і культурного середовища, причому пріоритет надається збереженню унікальних природних ландшафтів як об'єкта захоплення та цінності. Саме це принципово відрізняє зелений від інших видів туристичної діяльності, які, навіть за відсутності прямого наміру, все ж справляють деструктивний вплив на довкілля. З огляду на це, мінімізація негативного впливу глобальної туристичної індустрії передбачає раціональне, дбайливе та відповідальне використання природних та культурно-історичних ресурсів з метою збереження їх для ознайомлення й використання майбутніми поколіннями.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «зелений», «екологічний» та «сільський» туризм

Автор(и)	Визначення
Живко З., Боруцька Ю., Рій М. [3]	«Сільський зелений туризм – це форма відпочинку, що поєднує елементи екологічного туризму та сільського способу життя, сприяючи сталому розвитку сільських територій.»
Тищук І., Ільїна О. [4]	«Сільський зелений туризм – це вид туристичної діяльності, що базується на використанні природного, культурного та історичного потенціалу сільських територій для забезпечення відпочинку туристів.»
Заваріка Г., Видренко А.[5]	«Зелений туризм – це форма туризму, що сприяє збереженню навколишнього середовища та культурної спадщини через сталий розвиток туристичних практик.»
Данілова О., Олійник В.[6]	«Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в сільській місцевості, що передбачає використання природного, матеріального та культурного потенціалу для обслуговування туристів.»
Калмикова І.[8]	«Сільський туризм – це стратегічний інструмент сталого розвитку сільських територій, що базується на використанні їхнього туристичного потенціалу.»
Заваріка Г., Зеленко О., Швецова О.[9]	«Екологічний туризм – це форма туризму, що сприяє збереженню природного середовища та біорізноманіття через відповідальні туристичні практики.»
Видренко, А. [10]	«Інтегроване управління зеленим туризмом – це національний підхід до розвитку туризму, що враховує екологічні, економічні та соціальні аспекти.»
Бойко, В., Далевська, Н. [7]	«Захист біорізноманіття через розвиток зеленого туризму – це стратегія, що сприяє збереженню екосистем та природних ресурсів.»

Джерело: складено автором на основі [3-10]

На основі аналізу визначень, наведених у таблиці 1.1, можна зробити висновок, що поняття «зелений», «екологічний» та «сільський» туризм розглядаються дослідниками як взаємопов'язані форми туристичної діяльності, що мають спільну мету – сприяння сталому розвитку територій, збереження природного середовища, біорізноманіття та культурної спадщини. Усі визначення акцентують увагу на використанні природного, культурного, історичного та соціального потенціалу сільських регіонів, що дозволяє не лише забезпечити якісний відпочинок туристів, але й підтримувати економіку місцевих громад.

Попри наявність різних підходів до інтерпретації поняття зеленого (сільського) туризму в науковому середовищі, загальним є розуміння його як багатогранного виду діяльності, що охоплює низку організаційних форм із подібним змістовим наповненням. Зелений (сільський) туризм розглядається як форма відпочинку, пов'язана з перебуванням туристів в оселях сільських господарів, які поряд із веденням особистого селянського господарства надають послуги з розміщення, харчування та ознайомлення з місцевими звичаями, культурою і побутом.

Агротуризм, у свою чергу, є специфічною формою сільського туризму, що базується на функціонуванні сільськогосподарських (фермерських) господарств, які виступають не лише місцем розміщення, а й головним об'єктом туристичного інтересу. Основна мета агротуризму полягає у забезпеченні рекреації, просвітницької діяльності або інтеграції туристів у традиційні форми сільськогосподарської праці.

Ще однією формою є екотуризм, який реалізується на сільських територіях, що перебувають у межах національних парків, природоохоронних або заповідних зон. Основною ознакою екотуризму є його спрямованість на збереження природної, культурної та етнографічної спадщини за умови мінімального антропогенного навантаження, що обумовлює обмеження щодо форм відпочинку та сувору регламентацію діяльності на таких територіях.

Отже, всі види туризму за метою поїздки тісно переплітаються між собою і виділити їх у чистому вигляді не завжди можливо. Наприклад, діловий туризм може поєднуватись з екскурсійним або спортивним, етнічний – з релігійним, екскурсійний – з рекреаційним і тощо.

Розвиток зеленого туризму відіграє ключову роль у формуванні соціально-економічного потенціалу сільських територій, забезпечуючи не лише економічні дивіденди, але й істотно впливаючи на якість життя місцевого населення, збереження культурної спадщини та підвищення рівня громадянської активності (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Роль зеленого туризму в соціальній сфері

№	Соціальний аспект	Зміст
1	Підвищення якості життя в сільській місцевості	Модернізація інфраструктури: ремонт доріг, покращення доступу до інтернету, санітарно-побутове забезпечення. Зростає привабливість сільських територій для мешканців і туристів.
2	Сприяння зайнятості населення	Створення робочих місць у сфері гостинності, обслуговування туристів, виробництва та реалізації продукції, гідівській діяльності. Актуально для регіонів з високим рівнем безробіття.
3	Підтримка малого та сімейного підприємництва	Можливість диверсифікації доходів через надання послуг з розміщення, харчування, дозвілля. Сприяє самозайнятості, зниженню міграції та зміцненню місцевої економіки.
4	Збереження культурної спадщини та традицій	Підтримка інтересу до традиційної культури, кухні, ремесел. Сприяє передачі знань між поколіннями, формує ідентичність і культурну самосвідомість громади.
5	Формування громадянської активності та соціальної згуртованості	Ініціативність жителів, створення кооперативів, участь у громадських проєктах. Підвищення ролі місцевого самоврядування та розвиток партнерських відносин.
6	Екологічна просвіта та формування соціальної відповідальності	Популяризація екологічної культури: сортування відходів, сталого споживання, зменшення використання шкідливих матеріалів. Формування відповідального ставлення до природи.

Джерело: складено автором на основі [3-10]

Розглянемо дані аспекти більш детально.

1. Підвищення якості життя в сільській місцевості. Інтенсифікація процесів розвитку зеленого туризму стимулює модернізацію інфраструктури сільських територій. У контексті реалізації туристичних ініціатив здійснюється ремонт автомобільних доріг, розширюється доступ до телекомунікаційних технологій (зокрема інтернету), покращується санітарно-побутове забезпечення населених пунктів. Такі трансформації підвищують привабливість сільських громад як для туристів, так і для постійних мешканців, створюючи умови для сталого розвитку територій.

2. Сприяння зайнятості населення. Зелений туризм виступає каталізатором створення нових робочих місць у низці пов'язаних галузей: сферах гостинності, обслуговування туристів, виробництва й реалізації місцевої сільськогосподарської та ремісничої продукції, культурно-дозвілдової діяльності, гідівського супроводу тощо. Це особливо актуально для сільських регіонів, де рівень безробіття зазвичай перевищує середній показник по країні.

3. Підтримка малого та сімейного підприємництва. Однією з ключових соціальних функцій зеленого туризму є стимулювання розвитку малого бізнесу. Участь у туристичній діяльності дає змогу сільським домогосподарствам диверсифікувати свої джерела доходу шляхом надання послуг розміщення, харчування, організації дозвілля та проведення екскурсій. Така економічна активність сприяє підвищенню рівня самозайнятості, зменшенню міграції сільського населення та загальному зміцненню місцевої економіки.

4. Збереження культурної спадщини та традицій. Значний інтерес туристів до автентичних форм культури, традиційної кухні, народних ремесел і фольклору виступає потужним стимулом до збереження та відтворення нематеріальної культурної спадщини сільських громад. Участь у туристичних практиках сприяє передачі культурних знань та навичок між поколіннями, формує позитивну ідентичність громади та підвищує її культурну самосвідомість.

5. Формування громадянської активності та соціальної згуртованості. Розвиток зеленого туризму часто ініціюється самими жителями сільських територій. Цей процес супроводжується підвищенням рівня соціальної активності, залученням громадян до створення кооперативів, громадських організацій, реалізації спільних проєктів на засадах партнерства та проєктного менеджменту. Таким чином, посилюється спроможність місцевого самоврядування та формується основа для сталого розвитку громади.

6. Екологічна просвіта та формування соціальної відповідальності. Зелений туризм відіграє важливу роль у формуванні екологічної культури серед місцевого населення та відвідувачів. Впровадження практик екологічно відповідального поводження з природними ресурсами, зокрема сортування відходів, зменшення споживання неекологічних матеріалів, популяризація принципів сталого споживання сприяють підвищенню рівня екологічної свідомості та соціальної відповідальності громади.

Таким чином, зелений туризм виступає важливим чинником соціально-економічного відродження сільських територій, забезпечуючи багатовекторний позитивний вплив на розвиток громад. Його впровадження сприяє не лише покращенню якості життя місцевого населення за рахунок модернізації інфраструктури, а й створенню нових робочих місць, підтримці малого та сімейного бізнесу, активізації соціальної мобільності та зростанню громадянської участі. Водночас зелений туризм відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини та формуванні екологічної свідомості.

1.2. Світові моделі організації зеленого туризму

Світові моделі організації зеленого туризму проаналізуємо на основі дослідження досвіду організації зеленого туризму в країнах Європи. Особливості організації сільського зеленого туризму різних країн надані в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Особливості організації сільського зеленого туризму у різних країнах

Країна	Характерні риси організації сільського зеленого туризму
1	2
Італія	Агро-туризм інтегрований з рекреаційною сферою, активно розвивається гастрономічний напрям, зокрема винно-дегустаційний туризм.
Австрія	Поширена участь туристів у традиційних сільських роботах – збиранні лікарських рослин, виготовленні молочної продукції, випасанні худоби.
Фінляндія	Популяризується концепція оренди відокремлених котеджів, розташованих поблизу озер у природоохоронних зонах, без постійного персоналу.
Румунія	Функціонує Національна асоціація сільського та культурного туризму, акцент на етнографічних та кулінарних традиціях регіонів.
Угорщина	Держава надає податкові преференції агротуристичному бізнесу, провідна спеціалізація – кінний туризм з міжнародною орієнтацією.
Польща	Туристичні послуги обмежуються базовими видами сервісу – проживанням і харчуванням, без глибокої інтеграції з місцевими традиціями.
Франція	Розвинута мережа фермерських об'єктів: приморські садиби, шале, винні ферми, агротуристичні маєтки, історичні замки та рибальські оселі.
Іспанія	Створено мережу сільських готелів на Канарських та Балеарських островах, зокрема на базі реставрованих монастирів і замків.
Данія	Діє централізована організація агротуризму, пріоритетною формою є велосипедні маршрути та зелені подорожі.
Ісландія	Запроваджена офіційна система категоризації туристичного житла та гостьових будинків за класами якості та зручностей.
Німеччина	Значна частка агротуристів приїжджає для участі в міжнародних виставково-ярмаркових заходах з можливістю поєднання бізнесу та відпочинку.
Велика Британія	Характеризується широкою доступністю сільського туризму завдяки помірним цінам, дитячим знижкам та активному друку рекламної продукції.

Джерело: складено автором на основі [4]

Суттєвим чинником успішного розвитку зеленого та агротуризму в країнах Європейського Союзу є активна державна підтримка програм, спрямованих на залучення сільських громад до цієї діяльності. ЄС розглядає сільський туризм як ключовий інструмент соціально-економічного відновлення сільських територій. За оцінками [19] витрати на адаптацію особи з сільської місцевості до умов міського життя в 20 разів перевищують вартість створення сприятливих умов для її проживання та праці в рідному селі. При

цьому прибуток від одного ліжка-місця у сільській садибі може бути співмірним із річним доходом від утримання однієї корови.

Показовим у цьому контексті є досвід Великобританії, яка вже десятиліттями дотримується класичних європейських традицій організації сільського відпочинку. Із прийняттям Закону про розвиток туризму 1969 року в країні сформовано систему регіональної організації туризму. Туристична активність має всесезонний характер, включаючи святкові періоди, приклад, Різдво. Функціонує Національна організація сільського туризму та зеленого, що відповідає за акредитацію відповідних осель. Попит на відпочинок у сільській місцевості стимулював англійських фермерів до кооперації та диверсифікації пропозицій. У південно-західній Англії, наприклад, здійснюється реставрація історичних ферм із частковим збереженням автентичного інтер'єру й підвищеним рівнем комфорту.

У сфері сільського туризму Франція та Іспанія посідають провідні позиції в Європі. У цих країнах зелений туризм трансформувався у високорентабельну галузь національної економіки. Відповідна діяльність організована під егідою національних організацій, що пропонують широкий спектр сертифікованих послуг. Іспанія обслуговує понад 1,2 млн осіб щороку, а в Італії ці показники сягають до 2 млн туристів на рік. Італійський зелений туризм поєднується з винним і гастрономічним туризмом, а також має ознаки курортної діяльності, що забезпечує щорічний дохід у розмірі близько 350 млн доларів США. Попри вищу вартість послуг порівняно з іншими країнами, популярність зелених туристичних осель в Італії залишається стабільно високою[4].

У Німеччині розвиток сільського туризму розпочався зі створення концепції периферійного туризму на початку 1980-х років, яка передбачала мінімізацію інфраструктурних витрат за рахунок пропозиції бюджетного відпочинку на природі з базовими умовами комфорту. Значну частку туристів становлять одноденні відвідувачі з країн Східної Європи, зокрема Польщі.

Окремої уваги заслуговує досвід країн-сусідів України – Угорщини, Румунії та Польщі. В Угорщині сільський туризм віднесено до сфери особистого селянського господарства, що дозволяє застосовувати пільгові податкові механізми. Туристична привабливість зосереджена в регіонах з розвиненими етнокультурними традиціями, особливо в межах Хортобадського степу, де активно популяризується кінний туризм.

У Румунії розвиток зеленого координує Національна асоціація сільського, екологічного та культурного туризму. Основна увага приділяється збереженню природного середовища та етнокультурної спадщини, що наближає модель румунського зеленого до українських реалій[11].

Польща має чітке нормативне регулювання у сфері сільського туризму, що дозволяє відмежовувати його від інших видів туристичних послуг у сільській місцевості, віднесених до підприємницької діяльності. Уряд Польщі розглядає зелений туризм як інструмент розвитку віддалених регіонів із природним потенціалом. Польський агро-туристичний продукт тісно інтегрований із сільськогосподарським виробництвом, автентичною архітектурою й традиційним побутом. Хоча найчастіше такі послуги обмежуються лише ночівлею та харчуванням, ефективність зелених туристичних об'єктів значно зростає за умови розширення спектра додаткових послуг.

Аналіз досвіду розвитку туризму у країнах Європейського Союзу дозволив обґрунтувати перспективи збалансованого розвитку зеленого туризму в українських умовах:

- забезпечення сталого зеленого туризму має здійснюватися з урахуванням глобальних пріоритетів розвитку галузі;
- формування збалансованого розвитку зеленого туризму повинно базуватися на адаптації та впровадженні світових науково-практичних розробок;
- необхідним є узгодження протиріч усередині країн у сфері відповідального ставлення до природного середовища;

- туристична діяльність у сучасних умовах не повинна спричиняти деструктивних наслідків, що суперечать національним інтересам держав;
- дбайливе ставлення до навколишнього природного середовища вимагає мінімізації негативного впливу на екосистеми та запобігання їх порушенню;
- важливим є досягнення балансу між потребами людини і природними ресурсами шляхом раціонального та збалансованого використання останніх;
- бізнес-орієнтація в туристичній сфері повинна забезпечувати задоволення потреб туристів без спричинення несприятливих наслідків для існування людського життя;
- внутрішньогалузева спеціалізація та розвиток народних промислів мають сприяти підвищенню конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- подальше розширення міжнародної співпраці у сфері зеленого туризму та гармонізація українського законодавства з нормативами і стандартами Європейського Союзу є необхідними умовами розвитку галузі.

1.3. Нормативно-правове забезпечення зеленого туризму в Україні

Правове регулювання туристичної діяльності в Україні здійснюється системою органів державної влади, до якої входять: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, уповноважений у сфері туризму, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також інші державні інституції у межах наданих їм повноважень. У контексті запровадженого воєнного стану функції правового регулювання туристичної сфери на регіональному рівні реалізуються обласними військовими адміністраціями, на

районному рівні – районними військовими адміністраціями, а на місцевому рівні – відповідними міськими військовими адміністраціями. Кожен з яких виконує визначені законодавством функції у межах своєї компетенції (табл. 1.4):

Таблиця 1.4 - Повноваження основних державних органів у сфері зеленого туризму в Україні

№	Орган державної влади	Основні функції у сфері туризму
1	Верховна Рада України	Визначає засади державної політики у сфері туризму шляхом розроблення, обговорення та ухвалення нормативно-правових актів.
2	Кабінет Міністрів України	Реалізує функції державного управління та забезпечує практичне впровадження державної політики у сфері туризму.
3	Міністерство розвитку громад та територій України	Центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері туризму.
4	Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ)	Спеціалізований орган, що безпосередньо реалізує державну політику у сфері туризму та курортної справи.
5	Обласні та районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування	Здійснюють правове регулювання туристичної діяльності на регіональному та місцевому рівнях, з урахуванням специфіки територій.
6	Національна поліція України	Забезпечує охорону громадського порядку, у тому числі гарантує безпеку туристів під час їх перебування в Україні.
7	Державна прикордонна служба України	Здійснює прикордонний контроль, зокрема щодо переміщення туристів через державний кордон.
8	Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів	Здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства у сфері захисту прав споживачів, зокрема стосовно туристичних послуг.

Джерело: складено автором на основі [12-13]

1. Верховна Рада України – визначає засади державної політики у сфері туризму шляхом розроблення, обговорення та ухвалення нормативно-правових актів.

2. Кабінет Міністрів України – реалізує функції державного управління та забезпечує практичне впровадження державної політики у сфері туризму.

3. Міністерство розвитку громад та територій України (яке успадкувало відповідні повноваження від колишнього Міністерства культури та

інформаційної політики) – виступає центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної туристичної політики.

4. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) – спеціалізований центральний орган виконавчої влади, безпосередньо відповідальний за реалізацію державної політики у сфері туризму та курортної справи.

5. Обласні та районні державні адміністрації, а також органи місцевого самоврядування – здійснюють правове регулювання туристичної діяльності на регіональному та місцевому рівнях, з урахуванням специфіки територій.

6. Національна поліція України – забезпечує охорону громадського порядку, в тому числі гарантує безпеку туристів під час їх перебування на території країни.

7. Державна прикордонна служба України – виконує функції прикордонного контролю, зокрема стосовно переміщення туристів через державний кордон.

8. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів – здійснює нагляд за дотриманням вимог чинного законодавства щодо захисту прав споживачів у сфері туристичних послуг.

Основу нормативно-правового забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні становлять такі ключові документи:

1. Конституція України – закріплює фундаментальні правові засади ведення підприємницької діяльності, що поширюються, зокрема, й на сферу зеленого туризму.

2. Закон України «Про туризм» – визначає основні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики у сфері туризму, охоплюючи при цьому й сільський зелений туризм як окремий різновид туристичної діяльності.

3. Закон України «Про сільський та сільський зелений туризм» від 4 березня 2021 р. створює правову базу для розвитку зеленого туризму, встановлює терміни, суб'єктів та засади підтримки цього виду туризму[13].

4. Закон України «Про особисте селянське господарство» - містить нормативні положення, які регламентують надання послуг у сфері сільського зеленого туризму особистими селянськими господарствами.

4. Закон України «Про фермерське господарство» - передбачає можливість здійснення зеленого туризму як додаткового напрямку діяльності фермерських господарств.

5. Податковий кодекс України - установлює специфіку оподаткування діяльності, пов'язаної з наданням послуг у сфері сільського зеленого туризму.

6. Постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють питання розвитку туристичної галузі, зокрема у напрямі сільського зеленого туризму.

7. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року - визначає стратегічні пріоритети державної політики у сфері туризму, включаючи розвиток сільського зеленого туризму.

8. Регіональні програми розвитку туризму - формуються та ухвалюються органами місцевого самоврядування з метою стимулювання розвитку зеленого туризму на територіальному рівні.

Слід зауважити, що нормативно-правова база, яка регламентує сферу зеленого туризму в Україні, наразі перебуває на етапі становлення та потребує подальшого системного вдосконалення.

Відповідно до положень Закону України «Про туризм» [12], державна політика у сфері туризму реалізується через низку інструментів державного регулювання та управління, зокрема шляхом запровадження механізмів ліцензування, стандартизації, сертифікації туристичних послуг, а також організації державного контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері туризму. Зазначені функції реалізуються уповноваженими державними інституціями в межах їх компетенції, серед яких: Державне агентство розвитку туризму України, що діє в системі Міністерства культури та інформаційної політики України; Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості»; Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Крім того, 29 квітня 2021 року Верховною Радою України було схвалено Закон №69, яким внесено низку змін до чинного законодавства з метою удосконалення основних засад розвитку туризму. Зокрема, на законодавчому рівні було закріплено визначення таких форм туризму, як:

- аграрний туризм, що передбачає ознайомлення туристів із практиками ведення особистих селянських чи фермерських господарств;
- екологічний туризм, основною метою якого є організація дозвілля, здобуття знань або практичного досвіду у сфері природоохоронної діяльності без негативного впливу на довкілля;
- сільський туризм, який полягає у відпочинку в сільській місцевості з метою ознайомлення з побутом, традиціями та культурними особливостями сільського населення, що супроводжується тимчасовим проживанням у приватних сільських садибах.

Відповідно до Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності»[69], надання готельних послуг і послуг з тимчасового розміщення вимагає ліцензії та дотримання правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення, затверджених Наказом Державної туристичної адміністрації України № 19 від 16.03.2004.

Постанова КМУ № 297 від 15 березня 2006 р. затверджує Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) [70], що охоплює й садиби зеленого туризму з кількістю місць до десяти.

Детальні вимоги до безпеки, санітарних норм та пожежної безпеки для туристичних об'єктів регулюються окремими постановами і наказами профільних міністерств (Мінекології, Мінрегіону тощо).

У контексті запровадження воєнного стану в Україні доцільним є виокремлення окремої категорії нормативно-правових актів, які не регламентують туристичну діяльність безпосередньо, однак мають опосередкований, проте вагомий вплив на її розвиток. Це стосується таких нормативно-правових положень, як Закон України «Про правовий статус воєнного стану» [14] від 24 лютого 2022 року, відповідно до якого введено

особливий правовий режим, що передбачає обмеження окремих прав і свобод громадян. У поєднанні з цим документом діє Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [15], який під час дії воєнного стану встановлює обмеження щодо виїзду за межі України для чоловіків-громадян віком від 18 до 60 років, а також для жінок, які перебувають на військовому обліку. Такі обмеження створюють перешкоди для надання туристичних послуг певним категоріям громадян, що негативно позначається на діяльності суб'єктів туристичної сфери. Крім того, згідно з Указом Президента України № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» [16], військові адміністрації областей, у взаємодії з органами місцевого самоврядування, Національною поліцією України та Державною службою з надзвичайних ситуацій, наділені правом запроваджувати тимчасові обмеження щодо здійснення туристичної діяльності на окремих територіях. Таким чином, чинне законодавство, що регулює безпековий режим під час воєнного стану, опосередковано, але суттєво впливає на функціонування туристичної галузі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка потенціалу розвитку зеленого туризму в регіонах України

Зелений туризм виступає суттєвим чинником формування доходів і забезпечення зайнятості населення, що обумовлює його значущість для загальноекономічного розвитку країни. Водночас адекватна оцінка цього виду туристичної діяльності ускладнюється через недостатню розвиненість системи статистичного обліку, обмеженість джерельної бази, відсутність уніфікованих методологічних підходів та стандартизованих критеріїв порівняння. Інформація, що надходить від громадських організацій, окремих державних структур на різних адміністративних рівнях, а також операторів зв'язку, часто є фрагментарною, упередженою та не відображає повного обсягу явища. Така ситуація призводить до системної недооцінки ролі сільського зеленого туризму, що вимагає розробки та впровадження ефективних механізмів його комплексного статистичного відображення.

Зелений туризм, як одна з форм туристичної діяльності, відіграє вагомую роль у формуванні загального внеску туристичної галузі до валового внутрішнього продукту та стимулює соціально-економічний розвиток сільських територій. Згідно з результатами дослідження, оприлюдненого Міністерством культури та інформаційної політики України спільно з Державним агентством розвитку туризму, було проаналізовано структуру попиту на туристичні продукти серед представників різних соціальних та вікових категорій населення. Виявлено, що понад половина опитаних громадян (53,1%) планували провести відпустку в межах України, тоді як лише 10% респондентів розглядали варіант подорожі за кордон. Серед осіб, які обрали внутрішній туризм, 44,5% мали намір відпочивати поза межами своєї області. На підставі отриманих даних дослідження встановлено, що

36,5% українців, зацікавлених у відпочинку, можуть бути віднесені до потенційних споживачів послуг сільського зеленого туризму [18].

Серед ключових чинників, які обумовлюють рівень потенціалу розвитку зеленого туризму, доцільно виділити такі складові:

1. Природно-рекреаційні ресурси, до яких належать:
 - наявність територій, що перебувають під охороною (національні природні парки, заказники тощо);
 - ландшафтне різноманіття, що забезпечує привабливість для різних видів туристичної діяльності;
 - екологічний стан довкілля, що безпосередньо впливає на комфортність перебування туристів та збереження природного середовища.
2. Інфраструктурне забезпечення, яке включає:
 - рівень транспортної доступності регіону (зручність сполучення, наявність громадського транспорту);
 - стан дорожнього покриття та наявність сучасних комунікаційних систем;
 - розробленість та функціонування туристичних маршрутів, що сприяє організованому відвідуванню об'єктів.
3. Соціально-економічні умови, серед яких слід враховувати:
 - рівень підприємницької активності місцевого населення у сфері туризму;
 - підтримку туристичних ініціатив з боку органів місцевого самоврядування;
 - інвестиційну привабливість території та наявність сприятливого бізнес-середовища.
4. Культурно-історична спадщина, яка охоплює:
 - збереження й популяризацію традицій, звичаїв та обрядів регіону;
 - наявність об'єктів історико-культурного значення, які мають туристичну цінність;

– автентичність соціального та архітектурного середовища, що формує унікальний туристичний образ місцевості.

Потенціал розвитку зеленого туризму в регіонах України неоднорідний і залежить від багатьох факторів: природно-рекреаційних ресурсів, соціально-економічних умов, культурно-історичної спадщини та інфраструктури. Нижче наведена оцінка потенціалу за основними регіонами в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Потенціал зеленого туризму за регіонами України

Регіон	Області	Характеристика потенціалу зеленого туризму
Західний регіон	Карпатський регіон (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька)	- Найвищий потенціал розвитку в Україні - Унікальні ландшафти: гори, ліси, річки, мінеральні джерела - Багата культурна спадщина, традиції - Розвинена мережа садиб - Виражена сезонність (зимовий і літній туризм)
	Волинь та Поділля (Волинська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька)	- Високий потенціал завдяки Шацьким озерам - Природоохоронні території (Шацький НПП) - Історико-культурна спадщина (замки, фортеці) - Розвинена агротуристична діяльність
Центральний регіон	Середнє Придніпров'я (Київська, Черкаська, Полтавська, Кіровоградська)	- Середній потенціал - Ресурси річок (Дніпро і притоки) - Історико-культурні об'єкти-Близькість до Києва- Обмежена кількість природоохоронних територій
Південний регіон	Причорномор'я та Приазов'я (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька)	- Високий потенціал у поєднанні з пляжним туризмом - Морські узбережжя, лимани - Унікальні об'єкти (Дельта Дунаю, Асканія-Нова) - Виноробство (особливо Одеська обл.) - Триваліший туристичний сезон
Східний регіон	Слобожанщина та Донбас (Харківська, Сумська, Донецька, Луганська)	- Обмежений потенціал через військові дії - Природні парки, заповідники - Можливість розвитку промислового туризму - Потреба в оновленні інфраструктури

Джерело: складено автором

Аналіз потенціалу розвитку зеленого туризму в регіонах України свідчить про його суттєву просторову неоднорідність, зумовлену відмінностями у природно-рекреаційних ресурсах, соціально-економічних умовах, культурній спадщині та інфраструктурному забезпеченні. Беззаперечним лідером у цій сфері є Західний регіон, зокрема Карпатський регіон, який вирізняється унікальними природними ландшафтами, багатою етнокультурною спадщиною та вже сформованою інфраструктурою зеленого туризму. Високий потенціал також спостерігається в регіонах Волині та Поділля, де наявні численні водойми, природоохоронні території й об'єкти історико-культурного значення. Центральний регіон має середній потенціал, переважно завдяки річковим ресурсам та розташуванню поблизу столиці, проте поступається іншими компонентами рекреаційної привабливості. Південний регіон демонструє значні можливості розвитку зеленого туризму в поєднанні з морським та винним туризмом, особливо в Одеській області, що забезпечує йому стратегічні переваги в умовах тривалого туристичного сезону. Натомість Східний регіон має обмежений потенціал, який стримується насамперед чинниками безпеки, зруйнованою інфраструктурою та орієнтацією на промислові напрями, хоча і зберігає перспективи розвитку в окремих сегментах (зокрема, у сфері промислового туризму).

Перспективні напрями розвитку зеленого туризму в Україні охоплюють низку стратегічно важливих заходів, спрямованих на розширення туристичних можливостей та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Зокрема, до таких напрямів належать:

1. розробка та впровадження екологічних і етнографічних туристичних маршрутів, орієнтованих на пізнання природної та культурної спадщини;
2. активізація розвитку агротуризму та гастрономічного туризму як сегментів, що забезпечують економічне зростання сільських територій і популяризацію локальних продуктів;

3. інтеграція зеленого туризму з іншими видами туристичної діяльності (культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, активний туризм), що сприяє диверсифікації туристичного продукту;

4. формування туристичних кластерів і міжрегіональних мереж співпраці, що забезпечують ефективну взаємодію суб'єктів туристичної індустрії;

5. впровадження цифрових технологій у сферу зеленого туризму, зокрема засобів онлайн-бронювання, цифрового маркетингу та віртуального просування туристичних об'єктів.

На основі комплексної оцінки потенціалу регіонів встановлено, що найбільш перспективними для розвитку зеленого туризму є Західний і Південний регіони України. Це зумовлено поєднанням сприятливих природно-кліматичних умов, високого рівня збереження автентичної культури та порівняно розвиненої туристичної інфраструктури, що створює основу для сталого зростання галузі в зазначених територіях.

Відповідно до наявних даних Спілки сільського зеленого туризму України [18], було здійснено аналітичне узагальнення щодо кількісного складу садиб, які отримали сертифікат «Українська гостинна садиба» за відповідними категоріями (рис. 2.1).

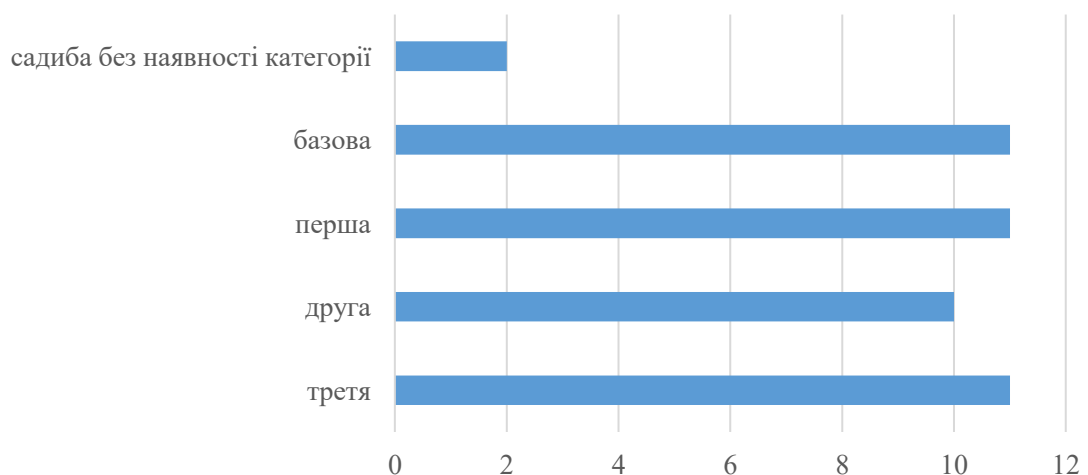

Рисунок 2.1 - Кількість садиб за категоріями, які отримали сертифікат «Українська гостинна садиба», 2024 р.

Джерело: складено автором на основі [4;18]

Кількісна характеристика садиб, які отримали категорію «Українська гостинна садиба» за регіональним принципом станом на 2024 рік, представлена у таблиці 2.1.

Найвищий рівень сертифікації зафіксовано у Закарпатській області, де налічується 9 садиб із відповідним статусом. До регіональних лідерів також належать Черкаська та Дніпропетровська області. Серед найбільш популярних і відомих садиб варто виокремити «Диканька», «Веселка» та «Два куми» (Дніпропетровська область), «На Бабієвій горі» (Івано-Франківська область), «Епіравлик» (Тернопільська область), «Соколинний хутір» (Чернігівська область). Садоби «Диканька» та «Веселка» інтегровані у кластер «Особисте селянське господарство «Сьоме небо».

Таблиця 2.2 - Садоби, що отримали категорію «Українська гостинна садиба», за областями (2024 р.)

Область	Усього	Загальна кількість садиб				
		за категоріями				
		третя	друга	перша	базова	садиба без наявності категорії
Закарпатська	9	–	5	3	1	–
Івано-Франківська	3	1	–	2	–	–
Львівська	2	–	2	–	–	–
Чернівецька	1	–	–	–	–	1
Тернопільська	1	–	–	–	–	1
Київська	4	3	–	1	–	–
Черкаська	7	1	1	3	2	–
Полтавська	4	–	–	1	3	–
Кіровоградська	1	1	–	–	–	–
Харківська	2	–	1	–	1	–
Дніпропетровська	5	4	–	1	–	–
Одеська	3	1	–	–	2	–
Запорізька	1	–	1	–	–	–
Всього	43	11	10	11	9	2

Джерело: складено автором на основі [4]

Дослідження попиту та мотивацій споживачів щодо використання послуг сільського зеленого туризму дозволило виокремити низку причин, які зумовлюють вибір цього виду відпочинку [19]. 16% опитаних респондентів вказали, що головною метою участі у такому відпочинку є споживання

екологічно чистої продукції, вирощеної власноруч. Для 14% туристів привабливими є можливості занурення у традиційний сільський спосіб життя, ознайомлення з місцевими обрядами та участь у народних розвагах.

Доступність сільського туризму, як альтернатива дорогому відпочинку за кордоном, була визначена ключовим фактором для 12% туристів. Ще 11% респондентів обрали такий тип відпочинку через потребу у психологічному розвантаженні, відпочинку від урбаністичного середовища та відновленні життєвого тону.

Таблиця 2.3 - Причини вибору сільського зеленого туризму серед туристів в Україні

Причина вибору	Частка туристів (%)
Споживання екологічно чистої їжі (власне вирощені продукти)	16,0
Занурення у сільське життя, звичаї, традиції та сільські розваги	14,0
Доступність (альтернатива дорогим закордонним курортам)	12,0
Потреба у спокої, відпочинок від міської метушні	11,0
Сімейна традиція такого виду відпочинку	8,5
Рекомендація лікаря	5,0
Добровільна участь у сільськогосподарських роботах	2,5

Джерело: складено автором на основі [19]

Окремі споживачі вказали на сімейні традиції як мотиваційний чинник: 8,5% туристів щороку відвідують сільську місцевість з родиною, що стало сталим елементом їхньої культурної практики. Для 5% опитаних важливим стимулом є медичні рекомендації, пов'язані з оздоровчим ефектом сільського середовища. Лише 2,5% туристів зазначили можливість добровільної участі у сільськогосподарських роботах як ключову перевагу такого виду туризму[19].

Аналіз характеру діяльності фермерських господарств, залучених до надання туристичних послуг, засвідчив, що переважна більшість з них спеціалізується на організації прийому туристів, проведенні культурно-просвітницьких заходів, гастрономічному сервісі, майстер-класах із кулінарії та виготовлення традиційних напоїв. У деяких господарствах реалізуються й

більш спеціалізовані пропозиції, зокрема, рекреаційні послуги (велотури, піші маршрути, забіги), а також дегустація продукції локального виробництва (наприклад, ремісничих сирів).

Попри наявність негативних чинників, серед яких домінують обмеження, спричинені пандемією COVID-19, та воєнний стан у країні, загальний стан ринку зеленого туризму оцінюється позитивно. За результатами опитування, 50% представників агросадиб констатували стабільний середній попит на свої послуги, тоді як лише 20% відзначили суттєве його зниження. Це свідчить про відносну стійкість сектора навіть в умовах загальнодержавної кризи.

2.2. Аналіз інфраструктури зеленого туризму

Інфраструктура зеленого туризму в Україні розглядається як багатокомпонентна система, що охоплює матеріально-технічну базу, організаційні структури та сервісні елементи, які забезпечують ефективне функціонування даної галузі. Проведений аналіз сучасного стану інфраструктури зеленої туристичної сфери свідчить про наявність як позитивних досягнень, так і низки проблемних аспектів, які потребують подальшого вдосконалення та розвитку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Компоненти інфраструктури зеленого туризму в Україні

Компонент	Основні характеристики та проблемні аспекти
1	2
1. Садиби та агрооселі	- 1500–2000 зареєстрованих сільських садиб в Україні - Висока концентрація у Карпатському регіоні - Різний рівень комфорту (від базового до преміального) - Відсутність системи класифікації послуг (на відміну від європейських стандартів)
2. Транспортна інфраструктура	- Поганий стан сільських доріг - Обмежений доступ до віддалених садиб громадським транспортом - Нестача велосипедних маршрутів - Відсутність навігації та дорожніх вказівників до туристичних об'єктів

Продовження таблиці 2.4

1	2
3. Комунальна інфраструктура	- Проблеми з водопостачанням та водовідведенням у селах - Нестабільне електропостачання - Слабке покриття мобільним зв'язком та інтернетом - Низький рівень організації поводження з відходами
4. Інформаційна інфраструктура	- Мала кількість туристично-інформаційних центрів у сільській місцевості - Зростання цифрової присутності садиб (сайти, соцмережі) - Недостатня популяризація на національному та міжнародному рівнях - Відсутність єдиного реєстру об'єктів зеленого туризму
5. Допоміжна інфраструктура	- Нестача закладів громадського харчування у сільських районах - Обмежена кількість сувенірних крамниць та точок продажу локальної продукції - Недостатня кількість зон відпочинку (кемпінги, пікнік-зони) - Відсутність медичних пунктів у віддалених туристичних локаціях

Джерело: складено автором

Впродовж 2023–2024 років інфраструктура екологічного туризму в Україні зазнала помітного покращення завдяки комплексним зусиллям уряду, міжнародних донорів та місцевих ініціатив. Значні інвестиції спрямовувалися на відновлення та модернізацію транспортних коридорів і комунікацій, розширення мережі сервісних підприємств у туристичних регіонах і посилення цифрової доступності. Це сприяє не лише комфортнішому прийому гостей, але й активному залученню сільських громад до економічної діяльності, підвищенню рівня зайнятості та зміцненню місцевих бюджетів.

UNESCO оцінило збитки для культури та туризму України на суму близько 3,5 млрд дол. лише за перші два роки повномасштабного вторгнення, а для повноцінного відновлення потрібно майже 9 млрд дол. протягом наступного десятиліття. Масштабні руйнування доріг, аеропортів та готельних комплексів у прикордонних регіонах ускладнюють доступ туристів до сільської місцевості.

Через введення воєнного стану та постійні обстріли багато сімей скоротили виїзди на відпочинок: 83,3 % українців зменшили кількість поїздок,

а частка тих, хто відпочиває раз на два–три роки, зросла до понад 26 %. Присутність мін і нерозірваних боєприпасів у лісових та польових масивах робить багато територій просто недоступними для туристів і створює додаткові витрати на розмінування [20;21].

Війна призупинила чи взагалі знищила десятки природоохоронних ініціатив: незавершені проєкти з охорони рідкісних видів, втрачені дані польових досліджень та руйнування наукової інфраструктури, необхідної для моніторингу стану екосистем). Без системного збору та аналізу даних неможливе своєчасне коригування туристичних маршрутів і заходів із збереження біорізноманіття.

Європейський Союз та інші міжнародні партнери визначили розвиток регіональної інфраструктури в Україні як пріоритет у програмах підтримки післявоєнного відновлення. З оновленого Оцінювання потреб у відновленні та реконструкції (RDNA4) випливає, що сукупні витрати на відновлення інфраструктури до кінця 2024 року оцінюються в \$524 млрд, частину яких спрямовано на відбудову доріг, мереж енергопостачання та водовідведення. Паралельно Програма ЄС Interreg NEXT розширює фінансування прикордонної співпраці, підтримуючи обмін досвідом у сфері розвитку туристичних коридорів і створення спільних проєктів між Україною та Молдовою. В межах проєкту Common Interest Group for Transport в Україні (CIG4U) стартували перші чотири дослідницькі ініціативи, спрямовані на відновлення та оптимізацію автодоріг, залізничних ліній та внутрішніх транспортних коридорів, що з'єднують сільські туристичні центри з обласними центрами. В 2024 році відремонтовано понад 350 км доріг місцевого значення, що забезпечило безпечний доступ до 28 агротуристичних локацій [22].

Хоча відновлення енергомереж частіше стосується внутрішньої інфраструктури, зовнішні комунікації, мережі високовольтних ліній і водопровідних магістралей, також посилилися за рахунок грантів UNDP у межах «Green Energy Recovery Programme», що дозволило відновити критичні

міжселянські лінії та покращити стабільність енергопостачання в туристичних регіонах.

Швидкісний інтернет і мобільний зв'язок залишаються ключовим фактором конкурентоспроможності туристичних об'єктів. За даними Emergency Telecommunications Cluster, Україна продовжує розширювати пропускну здатність магістральних ліній та покращувати мобільне покриття у сільській місцевості, що сприяє залученню молодих туристів та цифрових номадів. Інтернет-провайдери активно розгортають оптоволоконні мережі в межах популярних еко-маршрутів, що підтверджує досвід туристів: «інфраструктура зв'язку в туристичних зонах є на рівні міст».

Різноманітні послуги, від прокату велосипедів та екскурсійних бюро до локальних гастрономічних напрямків, стали важливою складовою зовнішньої інфраструктури. Національна агенція розвитку туризму України в межах програми «Constructor of Tourism Strategies» за підтримки UNDP провела серію воркшопів із вдосконалення туристичних продуктів у Черкаській, Полтавській та Львівській областях, що сприяло появі 45 нових гідів і 12 стартапів у сфері екологічного та аграрного туризму. Крім того, держагенція уклала угоди з Airbnb та Expedia для промоції регіональних маршрутів, що стимулює розвиток малих готельних підприємств і сільських садиб.

За даними Державного агентства розвитку туризму, у 2024 році туристична галузь принесла до бюджетів усіх рівнів понад 273,1 млрд грн, із них частка сільського зеленого туризму зросла на 15% порівняно з 2023-м. Це сприяло створенню понад 8 500 робочих місць у сільських регіонах та зростанню доходів домогосподарств на 20% завдяки посиленню попиту на локальні товари й послуги [23].

Незважаючи на складні умови, обумовлені війною та повоєнним відновленням, у 2023–2024 роках в Україні спостерігається помітне пожвавлення розвитку внутрішньої інфраструктури на агрогосподарствах, що надають екологічні туристичні послуги. Факторами цього зростання стали державні ініціативи з підтримки «зеленого» туризму, міжнародні проекти з

енерго- та водо-реабілітації, а також добровільна категоризація садиб за стандартами «Українська гостинна садиба». Завдяки цьому забезпечення будинків інженерними комунікаціями, від водопостачання й каналізації до опалення та поводження з відходами, стає дедалі більш системним. Паралельно відбувається оновлення побутової техніки та меблів відповідно до вимог комфортного відпочинку, що підтверджує зростання числа сертифікованих об'єктів і підвищення рівня послуг для гостей.

Визначення вимог до внутрішньої інфраструктури садиб закріплено в Законі України «Про сільський та сільський зелений туризм», де зазначено необхідність наявності сучасних інженерних комунікацій і мінімального переліку побутової техніки для забезпечення комфорту туристів. У відповідь на це громадська організація «Спілка сільського зеленого туризму України» запустила Програму добровільної категоризації «Українська гостинна садиба», яка встановлює чіткі критерії щодо водопостачання, каналізації, опалення, утилізації відходів, а також меблювання та оснащення побутовою технікою. Станом на кінець 2023 року понад 150 садиб пройшли первинну категоризацію, що свідчить про зростання зацікавленості у дотриманні високих стандартів обслуговування.

Підтримка від UNDP сприяла модернізації систем водозабезпечення на 50 селянських садибах, де впроваджено нові свердловини та резервуари для збереження води, а також автоматизовані системи очищення питної води. Відновлення та будівництво малих станцій біологічного очищення стічних вод за проєктом ЄС «Interreg Europe» розпочалося у квітні 2024 року та охоплює 12 пілотних господарств, де встановлюють ефективні септики та біофільтри. Ці заходи дозволяють зменшити навантаження на довкілля й гарантувати безпеку гостей.

Через дефіцит традиційних енергоносіїв багато фермерських садиб переходять на альтернативні технології: пелетні котли, теплові насоси й сонячні колектори. Звіт НІСД називає «зелену» модернізацію енергомережі одним із пріоритетів розвитку реального сектора, включаючи туризм, в умовах

війни та відбудови. За підтримки грантів від міжнародних донорів 18 садиб у Львівській і Закарпатській областях встановили сонячні панелі, що знизило витрати на опалення до 40%.

Наступним кроком проаналізуємо регіональні особливості розвитку інфраструктури зеленого туризму в Україні в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Регіональні особливості інфраструктури зеленого туризму в Україні

Регіон	Особливості розвитку інфраструктури зеленого туризму
Західний регіон	- Найрозвиненіша інфраструктура зеленого туризму в Україні - Функціонують професійні асоціації (наприклад, «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні») - Наявність мережі маркованих туристичних маршрутів - Значний досвід організації фестивалів та культурних подій у сільській місцевості
Центральний регіон	- Розвиток інфраструктури з акцентом на історичні та культурні об'єкти - Формування сільськогосподарських туристичних кластерів - Виявлений потенціал для розвитку річкового туризму
Південний регіон	- Поєднання пляжної та зеленої туристичної інфраструктури - Активний розвиток виноробства та гастрономічного туризму - Створення еко-маршрутів у межах природоохоронних територій (заповідних зон)

Джерело: складено автором

Аналіз регіональних особливостей розвитку інфраструктури зеленого туризму в Україні свідчить про суттєві відмінності між Західним, Центральним та Південним регіонами. Західний регіон характеризується найрозвиненішою інфраструктурою, наявністю професійних асоціацій, широкою мережею маркованих маршрутів та значним досвідом у проведенні культурних заходів. Центральний регіон орієнтований на розвиток інфраструктури навколо історико-культурних об'єктів, формування туристичних кластерів та використання потенціалу річкового туризму. У Південному регіоні відзначається поєднання пляжної та зеленої інфраструктури, активний розвиток виноробства і гастрономічного туризму, а також створення еко-маршрутів у природоохоронних зонах.

У рамках державних програм із сортування та переробки органічних відходів кожне друге господарство впровадило компостування та встановило

роздільні контейнери. За дослідженням Market-Infr.od.ua, понад 60% агросадиб почали передавати відходи на місцеві КП з утилізації або організували власні міні-компостувальні майданчики. Це не лише зменшує екологічний слід, а й робить об’єкти привабливішими для екологічно свідомих туристів.

Сертифікація «Українська гостинна садиба» передбачає наявність сучасних кухонних приладів (холодильники з морозильними камерами, електроплити, мікрохвильовки), бойлерів та пралень. Фермерські господарства активно оновлюють меблювання: замість простих дерев’яних ліжок - ортопедичні матраци та ергономічні крісла. За даними регіональної статистики, у 2023 році кількість об’єктів із повним комплектом побутової техніки зросла на 30% порівняно з 2022-м, а готових до прийому гостей місць – на 25%.

Отже, узагальнимо основні тенденції розвитку інфраструктури зеленого туризму в Україні на рис. 2.2.

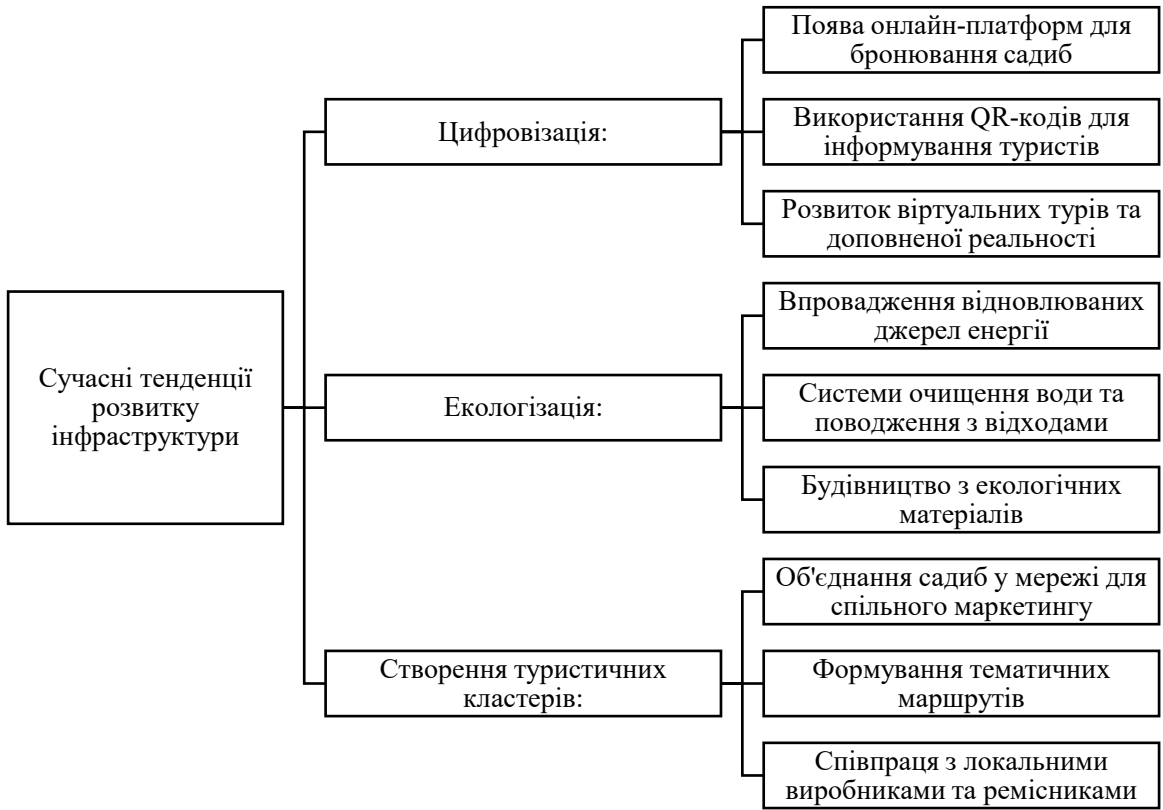

Рисунок 2.2 - Сучасні тенденції розвитку інфраструктури

Джерело: складено автором

На основі аналізу сучасних тенденцій, проблем і перспектив розвитку інфраструктури зеленого туризму в Україні можна зробити висновок, що галузь перебуває на етапі активної трансформації, орієнтованої на впровадження інноваційних рішень, екологічних підходів та партнерських моделей співпраці. Цифровізація сприяє підвищенню доступності туристичних послуг і покращенню взаємодії з клієнтами, тоді як екологізація забезпечує відповідність сучасним вимогам сталого розвитку. Створення туристичних кластерів дозволяє підвищити конкурентоспроможність регіональних продуктів за рахунок синергії учасників ринку.

Також визначимо основні проблеми та перспективи розвитку інфраструктури зеленого туризму в Україні на рис. 2.3.

Рисунок 2.3 – Сучасні проблеми та перспективи розвитку інфраструктури зеленого туризму в Україні

Джерело: складено автором

Подальший розвиток стримують системні проблеми, зокрема, брак фінансування, недостатній кадровий потенціал, недосконалість нормативно-правової бази та сезонний характер попиту. Водночас існує значний потенціал для зростання інфраструктури зеленого туризму завдяки залученню інвестицій, впровадженню міжнародних стандартів якості, диверсифікації туристичних послуг і інтеграції з іншими формами туризму. Отже, за умови комплексного підходу до подолання наявних бар'єрів, інфраструктура зеленого туризму в Україні має всі передумови для динамічного та сталого розвитку.

Отже, 2023–2024 роках внутрішня інфраструктура господарств, що працюють в екологічному туризмі України, демонструє стійку позитивну динаміку. Державна підтримка, міжнародні гранти та ініціативи, а також добровільна сертифікація сприяють системному покращенню водотопа енергозабезпечення, каналізаційних систем, утилізації відходів та оновленню побутового обладнання й меблів. Надалі важливо розширити масштаби проєктів із відновлення енерго та водоінфраструктури в сільській місцевості, активізувати навчальні кампанії для господарів і популяризувати сертифікацію «Українська гостинна садиба» серед незареєстрованих садиб (понад 85% із них досі працюють поза офіційною статистикою). Це забезпечить сталий розвиток екологічного туризму та сприятиме економічній відбудові регіонів.

2.3. Вплив соціально-економічних факторів на розвиток зеленого туризму

У період 2022–2024 років розвиток зеленого туризму в Україні визначався глибокими соціально-економічними змінами, зумовленими війною, макроекономічною турбулентністю, державними програмами підтримки та зростаючим внутрішнім попитом. Незважаючи на падіння

надходжень від туризму на 30 % у 2022 році через війну, уже у 2023–2024 роках сектор демонструє ознаки відновлення завдяки зусиллям державних органів і міжнародних партнерів [24]. Значну роль відіграли макроекономічна стабілізація, державні гранти, а також активне залучення нових цифрових платформ і локальних ініціатив, що дозволило агросадибам пристосуватися до нових умов та залучити додаткові інвестиції.

Падіння ВВП України на 29 % у 2022 році призвело до зниження купівельної спроможності населення, що обмежило можливості туристичних витрат, проте вже в 2024 році спостерігалось зростання ВВП на 17,14% завдяки відбудові критичної інфраструктури та агропромислового сектору (рис. 2.4). Це відновлення сприяло помірному зростанню доходів домогосподарств, що пожвавило попит на внутрішній зелений туризм, особливо у відносній безпеці західних регіонів

Рисунок 2.4 – Динаміка ВВП в Україні в 2021-2024 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [25]

Інфляція, що сягнула 26 % у 2022 році, суттєво підвищила вартість послуг у туризмі, але вже в 2024 році інфляцію вдалось стримати на рівні 12 %, що дозволило стабілізувати ціни на проживання в агросадибах та зберегти конкурентоспроможність українського зеленого туризму порівняно з сусідніми країнами (рис. 2.5).

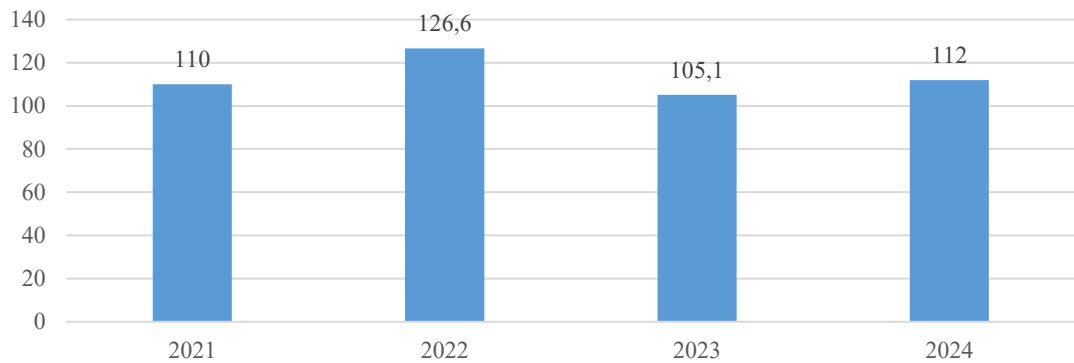

Рисунок 2.5 – Динаміка індексу інфляції в Україні в 2021-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [26]

Після зафіксованого офіційного курсу на рівні 29,25 гривень за долар у лютому 2022-го НБУ запровадив режим «керованої гнучкості» у жовтні 2023 року, що супроводжувалося періодичними коливаннями гривні від $\pm 3\%$ на місяць і досягла курсу в 40,15 грн. за долар в 2024 році. Така волатильність ускладнювала планування закупівлі енергозберігаючого обладнання та обмежувала можливості садиб закладати фінансові ризики у вартість послуг.

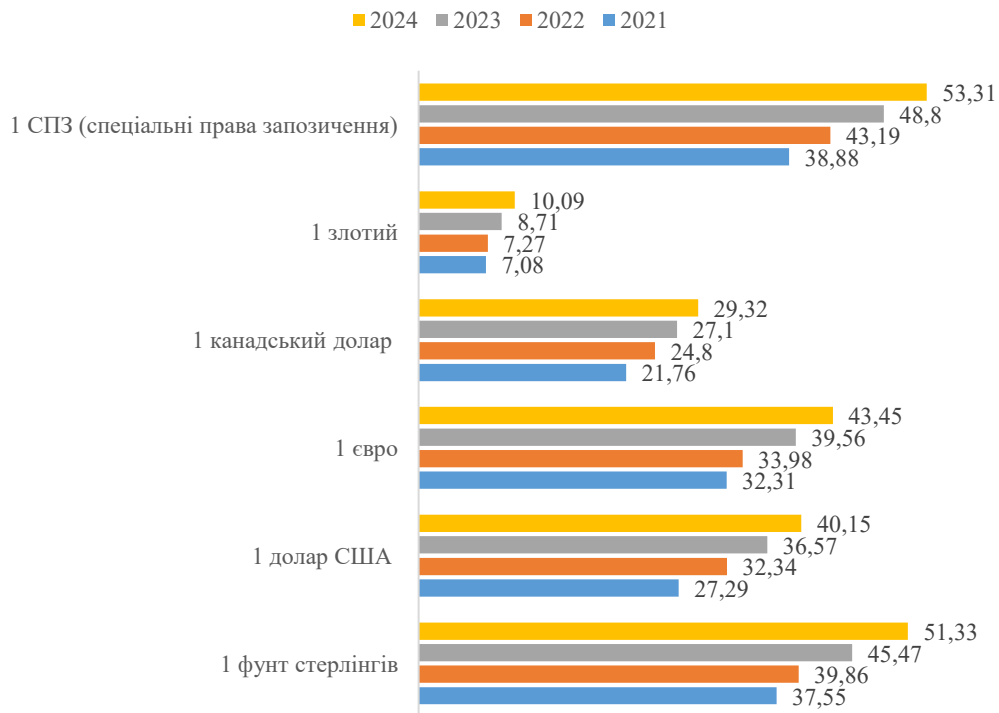

Рисунок 2.6 - Динаміка курсу валют в Україні в 2021-2024 рр., грн.

Джерело: складено автором на основі [27]

Облікова ставка НБУ, піднята до 25 % у другій половині 2022 року, поступово знижувалася до 13 % у червні 2024-го, а в березні 2025-го зросла до 15,5 % у відповідь на інфляційний тиск [28]. Високі відсоткові ставки здорожчали кредити для агросадіб, уповільнивши інвестування у модернізацію будинків і комунікацій.

У 2023 році дефіцит державного бюджету України досяг 1333.11 млрд. грн. (20,4 % ВВП), що майже на 46% перевищило показник 2022 року, а у 2024 році становив близько 17,8 % ВВП. Значна частина видатків була спрямована на оборонні потреби, що скоротило об'єми фінансування програм підтримки інших напрямків, в тому числі на фінансування зеленого туризму та зменшило ресурси на гранти для агропідприємств.

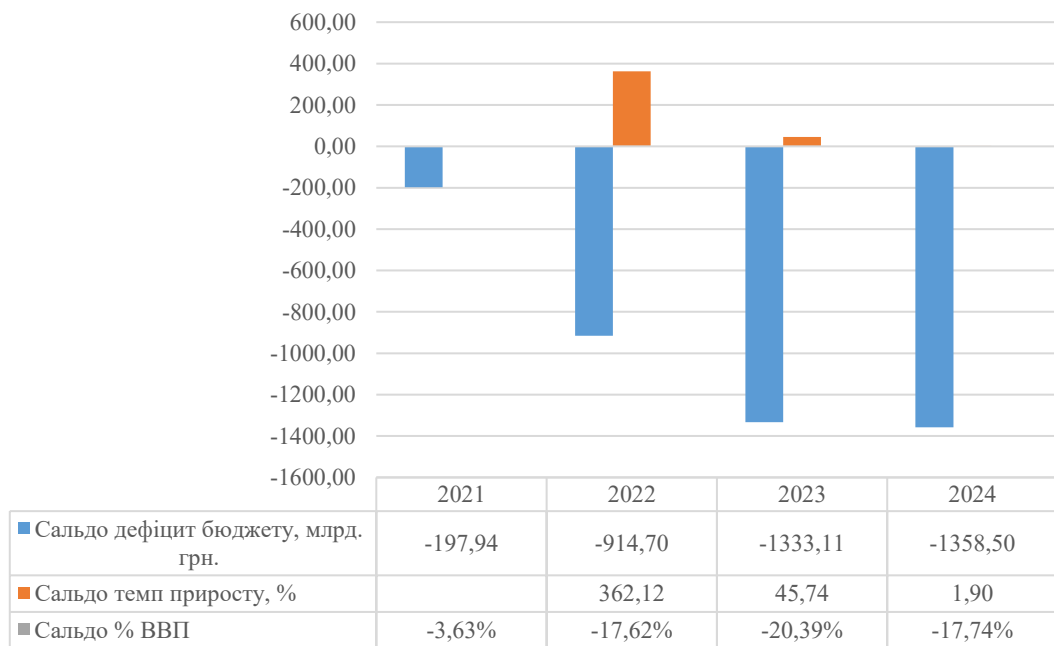

Рисунок 2.7 – Динаміка дефіциту бюджету України в 2021-2024 рр.,
млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі [29]

За прогнозом макроекономічні показники України в 2025-2027 рр. матимуть динаміку до покращення (табл. 2.6), то матиме позитивний вплив на подальший розвиток зеленого туризму в Україні.

Таблиця 2.6 – Прогнозні значення макроекономічних показників України в 2025-2027 рр.

Показники	Факт	Прогноз		
	2024	2025	2026	2027
РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР, % р/р				
Номінальний ВВП, млрд грн.	7659	8915	9890	10860
Реальний ВВП	2,9	3,1	3,7	3,9
Дефлятор ВВП	12,6	12,9	7,0	5,7
ІСЦ (середнє за період)	6,5	12,7	6,0	5,1
ІСЦ (на кінець періоду)	12,0	8,7	5,0	5,0
Базова інфляція	10,7	8,9	3,0	3,1
Небазова інфляція	13,8	8,3	7,6	7,4
Сирі продтовари	13,2	5,6	2,9	3,0
Адміністративно регульовані ціни	16,3	11,6	12,0	11,1
Номінальна заробітна плата (у середньому за період)	23,2	17,0	9,4	8,8
Реальна заробітна плата (у середньому за період)	15,6	3,9	3,3	3,5
Рівень безробіття, % (МОП, у середньому за період)	13,1	10,9	10,5	10,0
ФІСКАЛЬНИЙ СЕКТОР				
Зведений бюджет, сальдо, млрд грн*	-1351	-1017	-1145	-642
% ВВП*	-17,6	-11,4	-11,6	-5,9
без урахування грантів у доходах, % ВВП	-23,8	-19,2	-11,8	-6,9
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС (за аналітичною формою представлення)				
Поточний рахунок, млрд дол.	-13,7	-17,3	-31,3	-27,7
Експорт товарів та послуг, млрд дол.	56,1	57,3	63,1	67,2
Імпорт товарів та послуг, млрд дол.	92,0	97,8	99,9	101,4
Приватні грошові перекази в Україну, млрд дол.	9,5	9,6	10,9	12,0
Фінансовий рахунок, млрд дол.	-8,6	-29,5	-20,2	-29,7
Зведений баланс, млрд дол.	0,0	12,2	-11,1	1,9
Валові резерви, млрд дол.	43,8	57,6	46,8	48,6
Місяців імпорту майбутнього періоду	5,4	6,9	5,5	5,5
У % до композитного критерію МВФ	121,2	136,7	102,6	100,2

Джерело: складено автором на основі [30]

Прогнозне стабільне зростання реального ВВП (з 3,1 % у 2025 році до 3,9 % у 2027 році) та уповільнення інфляційних процесів (ІСЦ знизиться з 12,7 % у 2025 році до 5,1 % у 2027 році) створюють загальний сприятливий макроекономічний фон. Це підвищує купівельну спроможність населення та дозволяє розширювати внутрішнє споживання, у тому числі й у сфері рекреаційних послуг. Прогнозоване зростання реальної заробітної плати (3,9 % у 2025 році, 3,3 % у 2026 році та 3,5 % у 2027 році) поступово розширює можливості українців витратити кошти на дозвілля, у тому числі на подорожі до сільської місцевості, що є ключовим ринком для зеленого туризму.

Зниження рівня безробіття з 10,9 % у 2025 році до 10,0 % у 2027 році сприятиме зростанню соціальної впевненості населення та активізації трудової участі в регіонах. Це може стати стимулом для мешканців сільських територій до розширення власної туристичної пропозиції, а саме, відкриття садиб зеленого туризму, організації екскурсій, створення локальних туристичних кластерів.

У фіскальному секторі очікується зменшення дефіциту зведеного бюджету з -11,4 % до -5,9 % ВВП, що свідчить про потенційну стабілізацію державних фінансів. Це, у свою чергу, може дати змогу державі активізувати підтримку локальних ініціатив у сфері туризму, особливо за умови ефективного залучення міжнародної допомоги та грантових програм.

Окрім макроекономічних факторів впливу на розвиток зеленого туризму, факторами, що здійснювали вплив були:

1. Масштабна внутрішня міграція, близько 6 млн переселенців із зони бойових дій, створила нові ринки збуту для зеленого туризму у західних і центральних областях, де зростали потреби у короткострокових таборах та сільськогосподарському відпочинку [31].

2. Незважаючи на постійну загрозу обстрілів, 80 % українців продовжували подорожувати країною у 2023 році, шукаючи можливості для емоційної розрядки та психологічної реабілітації, що стимулювало попит на екологічні маршрути та агротуристичні локації поблизу великих міст [32].

3. Уряд через Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) запровадив спеціальні грантові програми для агросадиб у розмірі до 200 000 грн на модернізацію інфраструктури, що охопили понад 300 господарств у 2023 році [33].

4. Міжнародні організації (UNDP, ЄС, Світовий банк) надали понад \$50 млн інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури до кінця 2024 року, зокрема у відновлення доріг, водопостачання та енергомереж у популярних еко-регіонах .

5. Партнерство ДАРТ із Airbnb, Expedia та Tripadvisor забезпечило промоцію понад 1 200 агросадиб на міжнародних ринках та залучило додаткові 8 млн. дол. США іноземних інвестицій у 2024 році.

6. Розгортання оптоволоконного інтернету та 4G/5G у сільських районах підвищило конкурентоспроможність зелених маршрутів, дозволивши 65 % туристичних об'єктів приймати бронювання онлайн і використовувати мобільні застосунки для управління послугами [34].

Отже, розвиток зеленого туризму в Україні у 2022–2024 роках значною мірою формувався під впливом воєнних, макроекономічних та соціально-гуманітарних факторів. Масова внутрішня міграція, викликана активними бойовими діями, не лише змінила географію попиту, а й сприяла формуванню нових ринків у відносно безпечних регіонах, а саме у західних та центральних областях. Психоемоційна втома населення стимулювала потребу у відпочинку на природі, що підвищило інтерес до агротуризму як засобу реабілітації. Одночасно активізувалася роль держави та міжнародних донорів, які надали вагому фінансову та інфраструктурну підтримку, спрямовану на модернізацію садиб, розвиток комунікацій і цифровізацію. Наприклад, грантові ініціативи ДАРТ, інвестиції міжнародних організацій та партнерства з глобальними туристичними платформами значно підвищили рівень інтеграції українського зеленого туризму у світову туристичну мережу. Цифрова трансформація сільських територій, а саме розширення доступу до швидкісного інтернету, стала ключовим фактором конкурентоспроможності галузі. У контексті воєнних реалій, зелений туризм не лише зберіг життєздатність, а й набув нових функцій – соціальної адаптації, емоційного відновлення та локального економічного розвитку.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми розвитку зеленого туризму в Україні

Незважаючи на значний потенціал українських сільських територій для зеленого туризму, динаміка показників та дослідження науковців останніх років вказують на низку суттєвих перешкод.

-відсутність чіткої державної стратегії та регіональних програм спонукає до розпорошеності зусиль і невизначеності завдань на локальному рівні [35];

- недосконале нормативно-правове середовище та бюрократичні перепони стримують розвиток туристичних об'єктів і сервісів[36];

- інфраструктурні бар'єри, а саме, низька якість доріг, недостатня мережа громадського транспорту й комунікацій, обмежують доступність сільських садиб для туристів [37].

- нестача фінансування та інвестицій, особливо на рівні невеликих громадах, де більшість садиб не оформлені як юридичні особи й не можуть претендувати на гранти чи кредити за пільговими програмами [38];

- відчутний дефіцит кваліфікованих кадрів та слабка підготовка місцевого населення призводять до низької якості обслуговування й недостатньої клієнтської орієнтації;

- військові дії та проблеми безпеки також залишаються вагомим обмеженням, адже значна частина потенційних туристичних маршрутів проходить через зони ризику або знаходиться поблизу районів зруйнованої інфраструктури [39];

- брак ефективних маркетингових інструментів та недостатня промоція українських «зелених» продуктів на внутрішньому й зовнішньому ринках призводить до недостатнього попиту й низької впізнаваності напрямку [40].

Систематизуємо визначені проблеми в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Основні проблеми розвитку зеленого туризму в Україні

№	Проблема	Характеристика
1	Відсутність державної стратегії та регіональних програм	Розпорошення зусиль і невизначеність завдань на місцевому рівні.
2	Недосконале нормативно-правове середовище та бюрократія	Ускладнює розвиток туристичних об'єктів і легалізацію діяльності садиб.
3	Інфраструктурні бар'єри	Поганий стан доріг, слабка транспортна та комунікаційна доступність до сільських локацій.
4	Нестача фінансування та інвестицій	Малим громадам і нелегалізованим садибам важко отримати кредити або гранти.
5	Дефіцит кваліфікованих кадрів	Низький рівень сервісу через відсутність відповідної освіти й підготовки у місцевого населення.
6	Військові дії та проблеми безпеки	Частина туристичних маршрутів перебуває у небезпечних або пошкоджених зонах.
7	Слабкий маркетинг і промоція	Недостатня впізнаваність українського зеленого туризму через брак просування на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Джерело: складено автором на основі [35-40]

Найбільшою перешкодою є відсутність національної стратегії розвитку зеленого туризму, що ускладнює координацію зусиль на різних рівнях управління. Дослідження вказують на необхідність створення регіональних туристичних адміністрацій, які б узгоджували цілі та завдання для місцевих громад і сприяли впровадженню кластерного підходу [35]. Нормативні акти залишають процедури реєстрації та ліцензування надто складними, що спонукає власників садиб працювати в неформальному секторі й позбавляє їх державної підтримки.

Незадовільний стан сільських доріг і відсутність належного зв'язку (інтернет, мобільний зв'язок) значно ускладнюють доступ туристів до віддалених сільських садиб [38]. Нестача комунальної інфраструктури, водопостачання, санітарні вузли, організований відпочинок – знижує конкурентоспроможність українських об'єктів порівняно з європейськими аналогами. Фінансування розв'язання цих проблем обмежене: громади не мають доступу до пільгових кредитів або грантів через низьку юридичну формалізацію садиб і нерозвинену систему партнерств між бізнесом і владою.

Відсутність системи професійної підготовки для гідів, менеджерів і операторів зеленого туризму призводить до нестачі кваліфікованих кадрів. Місцеві ініціативи часто не мають ресурсів для проведення навчальних програм із клієнтського сервісу, мовної підготовки та сталого управління ресурсами. Внаслідок цього туристи отримують низький рівень обслуговування, що негативно впливає на репутацію галузі загалом [39].

Дослідження показують, що проєкти у сфері зеленого туризму недостатньо просуваються через слабку взаємодію із туристичними платформами та соціальними мережами. Брак цілісного бренду України як «зеленої» дестинації призводить до низької впізнаваності на міжнародному ринку і невисокого потоку іноземних туристів. Внутрішня промоція також обмежена через недофінансовані рекламні кампанії і недостатню співпрацю з бізнесом у сфері ІТ та медіа.

Через військові дії та руйнування інфраструктури в багатьох регіонах, потенційні маршрути зеленого туризму залишаються закритими або потребують значних інвестицій у відновлення доріг, об'єктів проживання та комунікацій. За оцінками, кількість туристичних підприємств у 2023 році зменшилася на 36 % порівняно з 2021 роком, що свідчить про серйозний вплив безпеки на галузь [40].

Зростання туристичних потоків без належного моніторингу та контролю призводить до деградації природних об'єктів, забруднення довкілля й конфліктів з місцевими жителями. Також відсутність єдиних екологічних стандартів для сільських садиб ускладнює впровадження «зелених» практик та сертифікації об'єктів.

З огляду на наведені проблеми, для подолання перешкод до розвитку зеленого туризму в Україні необхідне комплексне поєднання державної підтримки, інвестицій у інфраструктуру, професійної підготовки кадрів та ефективних маркетингових ініціатив, враховуючи при цьому сучасні умови безпеки та екологічні стандарти.

Таблиця 3.2 – Напрямки вирішення проблем розвитку зеленого туризму в Україні

№	Проблема	Напрямки вирішення проблеми
1	Відсутність державної стратегії та регіональних програм	Розробка національної стратегії розвитку зеленого туризму з чіткими регіональними програмами, координація між державою, громадами та бізнесом.
2	Недосконале нормативно-правове середовище та бюрократія	Спрощення процедур реєстрації суб'єктів зеленого туризму, дерегуляція та адаптація законодавства до специфіки сільського туризму.
3	Інфраструктурні бар'єри	Інвестування у дорожню інфраструктуру, поліпшення громадського транспорту, цифровізація навігації, розвиток місцевих логістичних рішень.
4	Нестача фінансування та інвестицій	Створення доступних фінансових програм для малих суб'єктів, впровадження мікрокредитування, стимулювання оформлення легального статусу.
5	Дефіцит кваліфікованих кадрів	Розвиток системи навчання, тренінгів та сертифікації кадрів у сфері туризму, залучення закладів профтехосвіти до підготовки фахівців для сільського туризму.
6	Військові дії та проблеми безпеки	Розробка безпечних туристичних маршрутів, оновлення інформації про безпекові зони, підтримка туризму в тилових регіонах.
7	Слабкий маркетинг і промоція	Формування єдиної маркетингової платформи, просування бренду «зелений туризм України», підтримка локальних ініціатив з онлайн-присутністю та просуванням у соцмережах.

Джерело: складено автором на основі [35-40]

Таким чином, аналіз проблем зеленого туризму в Україні засвідчив, що його подальший розвиток стримується низкою системних бар'єрів, серед яких домінують інституційні, правові, інфраструктурні та безпекові чинники. Відсутність комплексної державної політики, недосконалість нормативного регулювання, недостатнє фінансування, слабка кадрова база та відсутність ефективної промоції значною мірою ускладнюють реалізацію потенціалу цього сектору. Запропоновані напрями вирішення окреслених проблем передбачають комплексний підхід, що включає як національні ініціативи (розробка стратегії, дерегуляція, інфраструктурні інвестиції), так і локальні дії (освіта, маркетинг, підтримка громад). Особливої актуальності ці рішення набувають в умовах війни, коли необхідно забезпечити безпечні умови для туристів та підтримати розвиток економіки в тилових регіонах. Реалізація

запропонованих заходів сприятиме створенню конкурентоспроможного ринку зеленого туризму, орієнтованого на сталий розвиток та залучення внутрішніх і зовнішніх споживачів.

3.2. Інноваційні підходи до організації зеленого туризму

Сучасні туристичні підприємства дедалі активніше інтегрують екологічні технології, спрямовані на раціоналізацію використання природних ресурсів та зниження антропогенного навантаження. Запровадження інтелектуальних систем управління відходами, які здійснюють автоматизоване сортування та переробку сміття, дає змогу суттєво зменшити обсяги захоронення на полігонах у межах великих рекреаційних кластерів [41]. Водночас використання сонячних мікромереж у таких об'єктах, як еко-лоджі та кемпінги, забезпечує постачання екологічно чистої енергії, знижуючи залежність від викопного палива та оптимізуючи експлуатаційні витрати [42].

Значний потенціал демонструє також використання сенсорів Інтернету речей (IoT), які інтегруються в інфраструктуру готельного господарства з метою здійснення моніторингу водоспоживання в режимі реального часу. Такі рішення сприяють оперативному виявленню витоків та стимулюють екологічно відповідальну поведінку споживачів завдяки інтерактивним інформаційним панелям [43].

Дедалі ширше впроваджуються цифрові платформи на базі технологій віртуальної та доповненої реальності (VR/AR), які виконують функції не лише збереження культурної та природної спадщини, а й дистанційної популяризації об'єктів. Наприклад, віртуальні тури дозволяють знизити надмірний туристичний тиск на екосистеми, отримуючи при цьому додатковий дохід від цифрових відвідувань [44]. Це розширює доступ до природної та культурної спадщини для осіб, що з різних причин не мають

можливості подорожувати, та водночас сприяє підвищенню глобального рівня обізнаності щодо важливості охорони навколишнього середовища.

В таблиці 3.3 визначимо основні цифрові технології.

Таблиця 3.3 - Цифрові технології в зеленому туризмі

Напрямок	Характеристика / Зміст
Онлайн-платформи та мобільні додатки	Спеціалізовані платформи для бронювання (Rural.ua, GreenTour) Додатки-путівники з GPS-навігацією Віртуальні тури агросадинами Програми лояльності, персоналізовані рекомендації
Цифровий маркетинг	Просування через соцмережі з візуальним контентом Таргетована реклама Контент-маркетинг (блоги, відеоблоги) Співпраця з інфлюенсерами та тревел-блогерами
Розумні технології в садибах	Автоматизація (розумний будинок) Сонячні панелі, теплові насоси Безконтактна реєстрація IoT-моніторинг екології
Інноваційні бізнес-моделі	Кооперативний туризм: - Об'єднання садів у кооперативи - Спільні стандарти та маркетинг Туристичні кластери: - Інтеграція послуг, взаємодія з виробниками Франчайзинг: - Стандартизовані франшизи, підтримка
Екологічні інновації	Безвідходне виробництво: - Компостування, повторне використання води Еко-сертифікація: - "Green Key", "Eco-label", екологічна політика Пермакультура: - Замкнені екосистеми, енергоефективність
Інновації туристичних продуктів	Інтерактивні програми: - Майстер-класи, квести, участь у господарстві Терапевтичний туризм: - Лісотерапія, йога, медитації Освітній туризм: - Екошколи, навчальні ферми, екотури
Інновації в управлінні та організації	Спільнота-орієнтований туризм: - Участь громад, збереження спадщини Гейміфікація: - Системи винагород, туристичні "паспорти", рейтинги Колаборативні моделі: - Державно-приватні партнерства, синергія туризму і села

Джерело: складено автором

Однією з ключових інноваційних парадигм у сфері зеленого туризму є модель розвитку туризму, орієнтована на громаду (Community-Based Tourism,

CBT), яка передбачає безпосередню участь місцевого населення в управлінні туристичною діяльністю та розподілі економічних вигод. За результатами досліджень[45], що співвідносять практики CBT з Цілями сталого розвитку (SDGs), простежується висока відповідність таким цілям, як забезпечення гідної праці, сприяння гендерній рівності та підтримка відповідального споживання.

Показовим є приклад ініціатив у межах заповідника тигрів Дудхва (штат Уттар-Прадеш, Індія), де програми родинного розміщення інтегрують корінне населення, плем'я Тхару, в туристичні процеси. Такі заходи поєднують культурний обмін, охорону навколишнього середовища та підтримку сталого місцевого розвитку на основі моделей «ліжко та сніданок» [46].

Ще одним ефективним прикладом є діяльність заповідника Ол Педжета (Кенія), де реалізується модель поєднання екотуризму з традиційним тваринництвом. Наприклад, вирощування корів породи Анколе забезпечує прибуток як для місцевих землевласників, так і для природоохоронних ініціатив, створюючи ефективну систему диверсифікованого використання ресурсів [47].

Національні та субнаціональні урядові структури відіграють провідну роль у формуванні стратегії зеленого туризму шляхом впровадження фінансових стимулів, регуляторних механізмів та інституціоналізованих партнерств із академічними, бізнесовими та громадськими організаціями. У контексті постпандемічного відновлення Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) просуває концепцію «зеленого відновлення», що передбачає інтеграцію екологічних пріоритетів у політику відновлення туристичного сектору через запровадження систем екологічної сертифікації, механізмів карбонового ціноутворення, а також стратегічного управління туристичними дестинаціями [48].

У межах конкретних практик, прикладом ефективної співпраці між академічними установами та органами влади є підписання меморандуму про взаєморозуміння між Індійським інститутом технологій у Бхілай (ІІТ-Бхілай)

та урядом штату Чхаттісгарх щодо створення музеїв на основі XR-технологій та оцінки впливу туризму на місцеві екосистеми [49]. Такий підхід відображає синергію освітнього, технологічного та управлінського потенціалу у досягненні цілей сталого розвитку.

Одним із ключових інструментів державної підтримки екологічної трансформації туристичного сектору є запровадження схем еко-сертифікації. Такі стандарти, як EarthCheck, а також локалізовані програми сталості, забезпечують ринкову перевагу підприємствам, що дотримуються високих екологічних критеріїв. Вони вимагають прозорої звітності за параметрами енергоспоживання, обсягів утворення відходів, рівня залучення місцевих громад тощо, сприяючи формуванню довіри з боку туристів і постійному вдосконаленню практик сталого управління.

Інтеграція цифрових технологій в організацію туристичної діяльності створює нові можливості для реалізації концепції «смарт-туризму». Використання мобільних застосунків, аналітики великих даних і підключеної інфраструктури дозволяє створити персоналізований туристичний досвід з мінімальним впливом на довкілля. Органи управління DESTINACIAMI впроваджують цифрові інструменти, що скеровують туристів маршрутами з низьким антропогенним навантаженням, пропонують альтернативи громадського транспорту та популяризують локальні бізнеси. Застосунки для розрахунку вуглецевого сліду сприяють усвідомленому вибору туристичних послуг, а також дозволяють інтегрувати компенсаційні механізми через еко-дружні варіанти проживання та активностей [50].

Аналітичні системи з підтримкою штучного інтелекту активно використовуються для прогнозування туристичного попиту та управління потоками відвідувачів. Наприклад, динамічне регулювання квот на візити до екологічно вразливих об'єктів на основі даних із систем бронювання дозволяє уникнути перевантаження екосистем у пікові періоди [51].

Водночас, новітні технології, зокрема блокчейн, відкривають додаткові горизонти для забезпечення прозорості та достовірності у сфері сталого

туризму. Децентралізовані реєстри дозволяють фіксувати походження місцевої продукції, послуг та ремесел, забезпечуючи справедливую оплату праці та верифікацію екологічних стандартів [52].

Використання смарт-контрактів дає змогу автоматизувати виплати на користь місцевих учасників після надання підтверджених послуг, знижуючи трансакційні витрати та усуваючи потребу в посередниках [53]. Хоча технологічна зрілість та взаємна сумісність залишаються викликами, пілотні проєкти, орієнтовані на інтеграцію ESG-індикаторів у блокчейн-екосистеми, демонструють потенціал до формування перевірюваної, достовірної звітності щодо реалізації принципів сталості [54].

У межах концепції відновлювального туризму дестинації не лише прагнуть мінімізувати негативний вплив, але й активно долучають туристів до заходів з екологічної та культурної регенерації. Це включає участь у програмах заліснення, моніторингу дикої природи, реставрації історичних пам'яток, що дає змогу мандрівникам зробити практичний внесок у розвиток території [55].

Інфраструктурні рішення таких дестинацій зазвичай ґрунтуються на принципах мінімального впливу: еко-лоджі проєктуються з використанням модульної архітектури, а на їх території розміщуються пермакультурні сади, які одночасно виконують харчову, освітню та екологічну функції [56].

Особливу увагу в екосистемі сталого туризму приділено збереженню нематеріальної культурної спадщини. Через розвиток ремісничих сіл (наприклад, Тхару Шилп Грам в Уттар-Прадеші) відбувається підтримка автохтонних мистецьких форм, формування стабільного ринку збуту для локальних майстрів, що забезпечує міжгенераційну передачу знань та збереження ідентичності.

Водночас фінансова підтримка таких ініціатив базується на інноваційних механізмах – зелених облігаціях, інвестиційних фондах впливу та змішаних моделях фінансування. До реалізації відповідних проєктів активно долучаються як міжнародні донорські інституції та розвиткові банки,

так і благодійні фонди, які спільно з місцевими підприємцями інвестують у розвиток відновлюваної енергетики, водоочисних систем і освітніх програм. Моделі державно-приватного партнерства забезпечують оновлення інфраструктури туристичних дестинацій, через впровадження сонячних мікромереж, з одночасним створенням умов для фінансової самодостатності завдяки угодам про розподіл доходів.

У сучасних умовах розвитку зеленого туризму в Україні особливого значення набуває впровадження практичних інновацій, які поєднують економічну ефективність із соціально-екологічною відповідальністю. Практичні приклади, що спостерігаються на території України, демонструють успішну реалізацію інноваційних рішень, які забезпечують як підвищення конкурентоспроможності агротуристичних об'єктів, так і сталий розвиток сільських громад.

Так, еко-садиби Закарпаття активно впроваджують автономні енергетичні системи на базі відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячних панелей та теплових насосів. Поряд з цим, все більшого поширення набуває пермакультурний підхід до організації простору, що передбачає гармонійну інтеграцію житлових і господарських зон, з використанням місцевих матеріалів та створенням замкнених екосистем. Це не лише знижує енергоспоживання, але й підвищує екологічну цінність туристичного продукту.

Яскравим прикладом цифрової інновації є проєкт «Сільське коло», що функціонує як мережева платформа для просування локальних виробників та агротуристичних послуг. Завдяки цьому цифровому інструменту забезпечується доступність інформації про сільськогосподарські продукти, садиби та події, що сприяє зростанню обізнаності туристів та розширенню ринку збуту для локальних підприємців.

Успішною моделлю інтеграції зеленого туризму з культурними практиками слугує фестиваль «ГаліціяКульт», що об'єднує культурні події з перебуванням туристів у сільських садибах. Такий формат створює синергію

між культурною та туристичною сферами, сприяючи популяризації локальної спадщини та формуванню сталого туристичного потоку.

Іншим прикладом є діяльність туристичного кластеру «Медове коло», що базується на розвитку тематичного маршруту з використанням елементів апітерапії. Учасники кластеру пропонують відвідувачам не лише оздоровчі процедури з використанням продуктів бджільництва, але й знайомство з традиціями пасічництва, що має важливе значення для збереження культурної ідентичності регіону.

Значним проривом у сфері екологічного будівництва є оселя «ЕкоДім», де реалізовано принципи пасивного будинку в умовах агротуризму. Завдяки використанню теплоізоляційних матеріалів, систем рекуперації повітря та природного освітлення, вдається знизити споживання енергії до мінімуму, що є важливим чинником збереження довкілля.

Таким чином, інноваційна організація зеленого туризму формується на перетині технологічного прогресу, державного управління, соціального партнерства та стійких фінансових рішень. Комплексне застосування зазначених підходів дозволяє створити регенеративні туристичні екосистеми, які не лише зберігають природні та культурні ресурси, але й забезпечують інклюзивний розвиток і активну участь споживачів у формуванні майбутнього сталого туризму.

3.3. Стратегічні переваги розвитку зеленого туризму в Україні

Розвиток зеленого туризму в Україні виступає вагомим чинником забезпечення сталого розвитку, сприяючи економічній диверсифікації, збереженню біорізноманіття, зміцненню культурної ідентичності, модернізації інфраструктури та підтримці євроінтеграційного вектору державної політики. У сільській місцевості екологічний туризм відіграє роль стабілізатора, який підтримує життєздатність місцевих громад шляхом

створення нових малих і середніх підприємств у сфері гостьових будинків, екскурсійних послуг та органічного сільського господарства [57].

Він також забезпечує цільове фінансування для функціонування та розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду, одночасно стимулюючи поширення природоорієнтованої економічної діяльності, яка сприяє формуванню екологічної свідомості як серед туристів, так і серед місцевих мешканців [58].

Основі економічні ефекти впливу зеленого туризму відображено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 - Економічний вплив зеленого туризму

Економічні ефекти	Приклади/механізми реалізації
Диверсифікація економіки	Розвиток малих і середніх підприємств (гостьові будинки, фермерські садиби, екскурсії)
Розширення ринків збуту	Агропродовольча продукція, ремесла, екологічні послуги
Підтримка домогосподарств	Доходи від туристів, мультиплікативний ефект
Альтернатива занепаду економіки	Регіони, постраждалі від деіндустріалізації або війни
Стимулювання інфраструктури	Інвестиції в дороги, мости, цифрову комунікацію
Залучення інвесторів	ESG-орієнтовані компанії, програми TACIS, Interreg, EU4Green Recovery
Туристичні витрати	Підтримка виробництва, транспорту, торгівлі

Джерело: складено автором

Отже, зелений туризм виступає потужним фактором економічного пожвавлення, сприяючи диверсифікації місцевої економіки шляхом розвитку малого і середнього бізнесу, розширення ринків збуту аграрної та ремісничої продукції, а також підвищення доходів домогосподарств. Особливе значення він має для регіонів, що зазнали економічного спаду через деіндустріалізацію або війну, забезпечуючи альтернативні джерела прибутку. Крім того, зелений туризм стимулює розвиток інфраструктури, включаючи транспортну та цифрову, та приваблює зовнішніх інвесторів, зокрема ESG-орієнтовані

компанії й міжнародні програми підтримки. Туристичні витрати створюють мультиплікативний ефект для суміжних галузей, що підсилює економічну стійкість територій і сприяє їх відновленню та зростанню.

Через популяризацію традиційних ремесел, автентичної агропродовольчої продукції та проживання в сільських родинах зелений туризм сприяє відновленню культурної спадщини та посиленню соціальної згуртованості. Зростаючий попит на якісну дорожню інфраструктуру, цифрову комунікацію та туристичне обслуговування в периферійних регіонах пришвидшує процеси інфраструктурної модернізації, позитивно впливаючи на добробут місцевих громад [59].

Участь України в транскордонних еко-туристичних програмах з країнами ЄС активізує регіональну співпрацю та демонструє відповідність національної екологічної політики стратегічним орієнтирам Європейської зеленої угоди. Розроблення нових нормативно-правових актів, запуск спеціалізованих фінансових механізмів і доступ до грантової підтримки з боку Європейського Союзу полегшують умови входу для суб'єктів підприємництва та залучають інвесторів, орієнтованих на ESG-принципи [60].

Сільський зелений туризм набуває значення ефективного інструменту активізації місцевого економічного розвитку, забезпечуючи стабілізаційний ефект на доходи домогосподарств завдяки розширенню мережі еко-будиночків, фермерських садиб та послуг, що управляються громадами. Витрати туристів сприяють розвитку суміжних секторів, наприклад, виробництва харчових продуктів, ремесел і транспорту, створюючи мультиплікативний ефект, який розширює економічну базу сільських територій [61].

У регіонах, що зазнали економічного занепаду через деіндустріалізацію або зазнали руйнівного впливу воєнних дій, зелений туризм виступає як альтернатива економічному зростанню, сприяючи зменшенню міграційного відтоку та підтримці життєздатності місцевої інфраструктури [62].

Зелений туризм забезпечує пряме спрямування доходів на реалізацію природоохоронних заходів, включаючи фінансування функціонування та розширення національних парків, біосферних та природних заповідників [63]. Акцент на екологічно щадних формах діяльності, таких як орнітологічні тури, пішохідний туризм і агроосвітні ініціативи, дозволяє мінімізувати антропогенний тиск на довкілля, що відрізняє зелений туризм від масового туризму [54]. Такий підхід не лише сприяє збереженню біорізноманіття та захисту вразливих екосистем, але й стимулює впровадження практик ефективного управління водними ресурсами та поводження з відходами в громадах, що приймають туристів.

Зелений туризм відіграє важливу роль у збереженні довкілля та підтриманні екологічної рівноваги, забезпечуючи пряме фінансування природоохоронних територій і сприяючи збереженню біорізноманіття через підтримку національних парків і заповідників. Завдяки освітнім ініціативам і екологічно орієнтованим турам формується екосвідомість населення та туристів. Відмова від масового туризму на користь екологічно щадних форм дозволяє мінімізувати антропогенний вплив на природні ресурси. Крім того, впровадження стандартів сталого туризму та ефективне управління водними ресурсами і відходами сприяють екологізації туристичної галузі, що підвищує її стійкість і відповідальність перед природним середовищем. Екологічний вплив зеленого туризму відображено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 - Екологічний вплив зеленого туризму

Екологічні ефекти	Приклади/інструменти
Збереження біорізноманіття	Фінансування нацпарків, заповідників
Формування екосвідомості	Агроосвітні ініціативи, орнітологічні тури
Мінімізація антропогенного впливу	Відмова від масового туризму, підтримка щадних форм
Управління ресурсами	Водні ресурси, поводження з відходами
Екологізація туризму	Впровадження стандартів сертифікації сталості
Пряма фінансова підтримка ПЗФ	Цільові кошти від еко-туристичної діяльності

Джерело: складено автором

Зелений туризм відіграє важливу роль у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини, наприклад таких, як традиційних ремесел, народної музики, кулінарії та місцевого фольклору, створюючи сприятливі умови для інтеграції місцевих майстрів у нові ринкові простори та забезпечуючи фінансові стимули для збереження культурної самобутності [64]. Проживання туристів у сільських родинх і на фермах сприяє міжкультурному діалогу, формуванню поваги до місцевих звичаїв і традицій, а також зміцненню ідентичності громади. Туристичні доходи, як правило, реінвестуються у відновлення історико-архітектурної спадщини, що сприяє її інтеграції в локальну стратегію розвитку. Розвиток еко-туристичних маршрутів до сільських та віддалених територій стимулює місцеву владу до інфраструктурної модернізації, а саме: поліпшення дорожньої мережі, громадського транспорту та цифрової інфраструктури, що водночас забезпечує ширший доступ населення до ринків, освітніх та медичних послуг.

Створення туристичних і інформаційно-інтерпретаційних центрів забезпечує формування сталих громадських активів, що мають довгострокове значення як для туристів, так і для місцевих мешканців [65].

Соціокультурний вплив зеленого туризму відображено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 - Соціокультурний вплив зеленого туризму

Соціокультурні ефекти	Форми реалізації
Відновлення культурної спадщини	Популяризація ремесел, музики, фольклору
Соціальна згуртованість	Проживання у родинх, міжкультурний діалог
Посилення культурної ідентичності	Залучення майстрів до ринку, фінансові стимули
Освіта та обмін досвідом	Інтерактивні центри, туристичні маршрути
Реінвестиції в культуру	Відновлення архітектурної спадщини
Розвиток місцевих громад	Громадське управління, залучення населення

Джерело: складено автором

Аналіз соціокультурних ефектів зеленого туризму засвідчує його значний потенціал як інструменту збереження та розвитку культурної спадщини, посилення соціальної згуртованості та ідентичності місцевих громад. Завдяки таким формам реалізації, як популяризація традиційних ремесел і фольклору, проживання туристів у місцевих родинах, залучення майстрів до ринку туристичних послуг, організація інтерактивних маршрутів та реінвестиції у відновлення архітектурних пам'яток, зелений туризм не лише активізує культурне життя, а й створює передумови для сталого розвитку регіонів. Участь громадян у туристичних ініціативах сприяє посиленню соціальної активності та розвитку громадського управління, що в сукупності підвищує культурну та економічну стійкість територій.

Фінансова підтримка з боку таких ініціатив, як EU4Green Recovery та транскордонних програм Interreg NEXT, сприяє інвестуванню в екологічно орієнтовану економіку України, а також формуванню спільних платформ маркетингу з країнами-сусідами – Польщею, Словаччиною та Румунією [66].

У результаті такої співпраці прискорюється впровадження європейських стандартів сертифікації сталості та якості, що позиціонує Україну як відповідального партнера у межах реалізації цілей Європейського зеленого курсу [67].

Транскордонний зелений туризм сприяє розвитку багаторівневого управління, посилюючи інституційну спроможність місцевих громад та їхню підготовленість до процесів євроінтеграції й поглибленої участі у регіональних ланцюгах створення доданої вартості[68].

Роль транскордонного зеленого туризму відображена на рис. 3.1. Транскордонний зелений туризм виконує ключову функцію сприяння багаторівневому управлінню, що сприяє посиленню інституційної спроможності місцевих громад. Це, у свою чергу, підвищує їхню готовність до процесів євроінтеграції та активної участі у регіональних ланцюгах створення доданої вартості. Таким чином, транскордонний зелений туризм виступає

важливим інструментом сталого розвитку, інтеграції та економічного зростання на регіональному рівні.

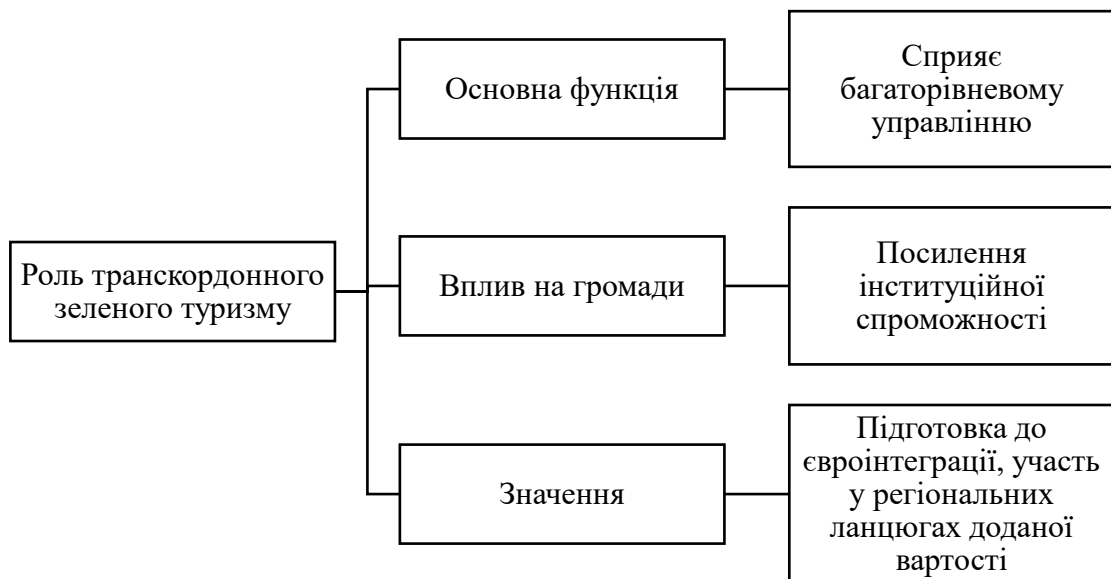

Рисунок 3.1 - Роль транскордонного зеленого туризму

Джерело: складено автором

Таким чином, в сучасних умовах важливим є впровадження нових фінансових інструментів, включаючи податкові пільги, пільгове кредитування та гранти в межах механізмів державно-приватного партнерства, що орієнтовані на розвиток еко-туристичних проєктів в Україні. Завдяки фінансуванню з боку програми ЄС TACIS та національним ініціативам з розвитку сільських територій, реалізуються пілотні проєкти, які забезпечують зростання потенціалу еко-операторів у пріоритетних регіонах. З огляду на глобальну тенденцію впровадження ESG-критеріїв серед міжнародних фінансових інституцій та інвесторів, український сектор зеленого туризму демонструє значний потенціал для залучення зовнішнього капіталу.

Україна володіє значним потенціалом у сфері екологічного туризму завдяки наявності багатих природно-рекреаційних ресурсів. У поєднанні зі зростаючим попитом на туристичні послуги це створює передумови для інфраструктурного розвитку та зміцнення інституційного потенціалу

туристичних регіональних структур. Проте ефективна реалізація цього потенціалу вимагає комплексного вирішення низки системних проблем, серед яких ключовими є недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури, низький рівень екологічної свідомості населення та недосконалість правового регулювання у сфері екотуризму. Серйозною перешкодою є незадовільний стан матеріально-технічної бази у природоохоронних територіях, де більшість об'єктів не забезпечені належною мережею екомаршрутів, засобами безпеки та комфортними умовами перебування для відвідувачів. Подолання цієї проблеми передбачає розроблення та впровадження цільових програм розвитку інфраструктури, що охоплюють будівництво та модернізацію доріг, мостів і туристичних об'єктів.

Відновлення туристичної активності на привабливих сільських територіях вимагає посилення міжгалузевої координації та міжрегіональної взаємодії з метою забезпечення раціонального використання рекреаційного потенціалу та підвищення ефективності розподілу бюджетних коштів на природоохоронні заходи. З огляду на зазначене, зелений туризм розглядається як перспективний напрям розвитку туристичної індустрії, що набуває актуальності в умовах посилення урбанізаційних процесів та екологічних викликів. У разі належної організації, зелений туризм може стати ефективним інструментом фінансування діяльності природоохоронних територій та підвищення цінності природної спадщини. Сучасна концепція зеленого туризму акцентує на необхідності збереження природно-культурної спадщини, підтримання біорізноманіття та сприяння поліпшенню екологічних, соціальних і економічних умов у регіонах з високим туристичним потенціалом. Відтак зелений туризм може виступати моделлю реструктуризації та екологізації туристичної галузі в контексті повоєнного відновлення та забезпечення сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки.

Досліджено, що зелений (сільський) туризм, попри різноманіття підходів до його трактування, розглядається як комплексна форма туристичної діяльності, що поєднує рекреаційні, культурні та освітні функції. Він охоплює широкий спектр організаційних моделей, які мають спільне змістове ядро – забезпечення відпочинку в сільській місцевості з можливістю занурення у традиційний уклад життя, господарську діяльність та природне середовище. Агротуризм, як специфічний підвид, зосереджується на фермерських господарствах, де туристи не лише відпочивають, а й залучаються до сільськогосподарських процесів, що сприяє просвітницькій місії і популяризації сільської праці. Екотуризм, натомість, акцентує на охороні природи й культурної спадщини, реалізується в межах екологічно вразливих територій і має жорстко регламентовані форми взаємодії з довкіллям. Межі між різними видами туризму є умовними – вони часто взаємодіють і переплітаються, формуючи змішані моделі, адаптовані до потреб сучасного туриста. Така інтеграція підтверджує гнучкість туристичної галузі та її здатність до інноваційного розвитку в умовах сталого використання ресурсів сільських територій.

Визначено, що успішний розвиток зеленого та агротуризму в європейських країнах значною мірою зумовлений активною державною підтримкою та наявністю ефективних нормативно-організаційних механізмів, спрямованих на залучення сільських громад до туристичної діяльності. Досвід провідних європейських держав свідчить про те, що сільський туризм виступає не лише важливим інструментом соціально-економічного відновлення сільських територій, але й формує суттєвий економічний потенціал, здатний конкурувати з традиційними галузями сільського господарства. Крім того, досвід сусідніх з Україною країн підтверджує ефективність інтеграції зеленого туризму з етнокультурними традиціями,

природоохоронними заходами та розвитком локальної інфраструктури, що створює перспективи для адаптації та впровадження відповідних практик в українському контексті.

Аналіз соціально-економічних чинників свідчить про їхній вагомий вплив на розвиток зеленого туризму в Україні у період 2022–2024 років. Війна, макроекономічна дестабілізація та скорочення купівельної спроможності населення у 2022 році призвели до різкого зниження туристичної активності та фінансової доступності відпочинку. Однак поступове економічне відновлення в 2023–2024 роках, стабілізація інфляції, приріст ВВП і збільшення реальних доходів домогосподарств стали каталізаторами відновлення внутрішнього попиту, зокрема у сфері зеленого туризму. Прогнозоване поступове покращення макроекономічних показників у 2025–2027 роках, зокрема стабільне зростання реального ВВП, підвищення реальної заробітної плати, зниження інфляції та скорочення бюджетного дефіциту, створює сприятливий соціально-економічний клімат для сталого розвитку зеленого туризму. Це дозволить очікувати розширення туристичної пропозиції, зростання підприємницької активності у сільських громадах та підвищення конкурентоспроможності національного туристичного продукту в умовах післявоєнної відбудови. Масова внутрішня міграція, викликана активними бойовими діями, не лише змінила географію попиту, а й сприяла формуванню нових ринків у відносно безпечних регіонах, наприклад, у західних та центральних областях. Психоемоційна втома населення стимулювала потребу у відпочинку на природі, що підвищило інтерес до агротуризму як засобу реабілітації. Одночасно активізувалася роль держави та міжнародних донорів, які надали вагому фінансову та інфраструктурну підтримку, спрямовану на модернізацію садиб, розвиток комунікацій і цифровізацію. Наприклад, грантові ініціативи ДАРТ, інвестиції міжнародних організацій та партнерства з глобальними туристичними платформами значно підвищили рівень інтеграції українського зеленого туризму у світову туристичну мережу. Цифрова трансформація сільських територій, а саме

розширення доступу до швидкісного інтернету, стала ключовим фактором конкурентоспроможності галузі. У контексті воєнних реалій, зелений туризм не лише зберіг життєздатність, а й набув нових функцій – соціальної адаптації, емоційного відновлення та локального економічного розвитку.

Аналіз проблем зеленого туризму в Україні засвідчив, що його подальший розвиток стримується низкою системних бар'єрів, серед яких домінують інституційні, правові, інфраструктурні та безпекові чинники. Відсутність комплексної державної політики, недосконалість нормативного регулювання, недостатнє фінансування, слабка кадрова база та відсутність ефективної промоції значною мірою ускладнюють реалізацію потенціалу цього сектору. Запропоновані напрями вирішення окреслених проблем передбачають комплексний підхід, що включає як національні ініціативи (розробка стратегії, дерегуляція, інфраструктурні інвестиції), так і локальні дії (освіта, маркетинг, підтримка громад). Особливої актуальності ці рішення набувають в умовах війни, коли необхідно забезпечити безпечні умови для туристів та підтримати розвиток економіки в тилкових регіонах. Реалізація запропонованих заходів сприятиме створенню конкурентоспроможного ринку зеленого туризму, орієнтованого на сталий розвиток та залучення внутрішніх і зовнішніх споживачів.

Встановлено, що інноваційна організація зеленого туризму формується на перетині технологічного прогресу, державного управління, соціального партнерства та стійких фінансових рішень. Комплексне застосування зазначених підходів дозволяє створити регенеративні туристичні екосистеми, які не лише зберігають природні та культурні ресурси, але й забезпечують інклюзивний розвиток і активну участь споживачів у формуванні майбутнього сталого туризму.

Обґрунтовано, що в сучасних умовах важливим є впровадження нових фінансових інструментів, включаючи податкові пільги, пільгове кредитування та гранти в межах механізмів державно-приватного партнерства, що орієнтовані на розвиток еко-туристичних проєктів в Україні. Завдяки

фінансуванню з боку програми ЄС TACIS та національним ініціативам з розвитку сільських територій, реалізуються пілотні проекти, які забезпечують зростання потенціалу еко-операторів у пріоритетних регіонах. З огляду на глобальну тенденцію впровадження ESG-критеріїв серед міжнародних фінансових інституцій та інвесторів, український сектор зеленого туризму демонструє значний потенціал для залучення зовнішнього капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В. О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. 2021.
URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/75.pdf
2. Global ecotourism market size 2022. Statista.
URL: <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/>
3. Живко З. Б., Боруцька Ю. З., Рій М. М. Чинники розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск # 25 / 2021
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/258> (дата звернення: 15.04.2025)
4. Тищук І. В., Ільїна О. В. Сільський зелений туризм : конспект лекцій / Волинський національний університет імені Лесі Українки, географічний факультет, кафедра туризму та готельного господарства. Луцьк, 2024. 94 с.
https://www.evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/24947/3/sil_zel_tur_metod.pdf (дата звернення: 14.04.2025)
5. Заваріка, Г., Видренко, А. Сталий розвиток зеленого туризму в епоху змін. *Економіка та суспільство*, (63). 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-106> (дата звернення: 16.04.2025)
6. Олійник, В., Данілова, О. Організація туризму: сільський зелений туризм світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*, 2025. (72). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-30> (дата звернення: 15.04.2025)
7. Бойко, В., & Далевська, Н. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. *Управління змінами та інновації*, 2022. №(3), с. 5-10.
URL: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2022-3-1> (дата звернення: 14.04.2025)
8. Калмикова, І. Сільський туризм в стратегічному плануванні сталого розвитку сільських територій. *Food Industry Economics*, 2021. №13(2). URL: <https://doi.org/10.15673/fie.v13i2.2047> (дата звернення: 18.04.2025)

9. Заваріка Г.М., Зеленко О.О., Швецова О.В., Розвиток екологічного туризму в умовах викликів глобального масштабу. 2023. URL:https://www.researchgate.net/publication/377135794_ROZVITOK_EKOLOGICNOGO_TURIZMU_V_UMOVAN_VIKLIKIV_GLOBALNOGO_MASSTABU (дата звернення: 16.04.2025)
10. Заваріка, Г., Видренко, А. Сталій розвиток зеленого туризму в епоху змін. *Економіка та суспільство*, 2024. (63). URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-106> (дата звернення: 15.04.2025)
11. Лазарева О. В. Детермінанти збалансованого екотуризму в країнах Європейського Союзу. *Інвестиції: практика та досвід* № 5/2021. URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2021/5.pdf (дата звернення: 19.04.2025)
12. Про туризм: Закон України № 324/95-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.04.2025)
13. Про сільський та сільський зелений туризм | LIGA:ZAKON URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II04552A> (дата звернення: 20.04.2025)
14. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.04.2025)
15. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.04.2025)
16. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> (дата звернення: 19.04.2025)
17. МКІП та ДАРТ презентували результати дослідження туристичних настроїв українців. Державне агентство розвитку туризму. URL:

<https://www.tourism.gov.ua/blog/mkip-ta-dartprezentovali-rezultatidoslidzhennya-turistichnih-nastroyiv-ukrayinciv> (дата звернення: 24.04.2025)

18. ГО «Спілка сільського зеленого туризму України» : вебсайт. URL: greentour.com.ua (дата звернення: 18.04.2025)

19. Roman M., Kudinova I., Samsonova V. Innovative Development of Rural Green Tourism in Ukraine. *our. Hosp.* 2024, 5(3) URL:<https://doi.org/10.3390/tourhosp5030033><https://www.mdpi.com/2673-5768/5/3/33> (дата звернення: 19.04.2025)

20. United Nations Development Programme in Ukraine Recovery Framework. United Nations Development Programme URL: <https://www.undp.org/ukraine/united-nations-development-programme-ukraine-recovery-framework> (дата звернення: 21.04.2025)

21. Звіт про роботу Департаменту інвестиційної політики. 2024. URL: https://invest-if.com/assets/upload/IMG_0003_compressed.pdf (дата звернення: 22.04.2025)

22. United Nations Development Programme in Ukraine Recovery Framework. 2024. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-10/undp-ua-recovery-framework-september-2024-en_0.pdf (дата звернення: 23.04.2025)

23. Туристична статистика за 2024 рік. URL: https://www.facebook.com/story.php?id=100089254227855&mibextid=wwXIfr&rid=2ynvNefkuUb4hYhB&story_fbid=618939807757821 (дата звернення: 21.04.2025)

24. Yermachenko, V., Melnychenko, S., Mykola Sidak, M., Dupliak, T., Losytka, T. (2024). Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. Access to science, business, innovation in the digital economy, ACCESS Press, 5(1), 34-57, URL: [https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1\(3](https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1(3) (дата звернення: 19.04.2025)

25. Державний борг України в ВВП Мінфін. 2025.
URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 21.04.2025)
26. Інфляція в Україні.
URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 21.04.2025)
27. Статистика зовнішнього сектору. НБУ. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 22.04.2025)
28. NBU Key Policy Rate 2025. URL:
<https://bank.gov.ua/en/monetary/archive-rish> (дата звернення: 23.04.2025)
29. Бюджет України Державний бюджет України – Мінфін. 2025.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 25.04.2025)
30. Інфляційний звіт, квітень 2025 року. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2025-roku> (дата звернення: 27.04.2025)
31. Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. 2023.
URL:https://www.researchgate.net/publication/375738848_Sustainable_tourism_in_the_post-war_reconstruction_of_territorial_communities_in_Ukraine (дата звернення: 29.04.2025)
32. Ukraine teams up with travel Inc. to prepare for post-war tourism | Reuters. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-teams-up-with-travel-inc-prepare-post-war-tourism-2024-03-06/> (дата звернення: 27.04.2025)
33. Звіт про стан реалізації заходів регіональної цільової програми розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2022-2026 роки
URL:<https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/uploaded-files/pro-realizatsiyu-regionalnoi-tsilovoi-programi-rozvitku-turizmu-u-2024-r.pdf> (дата звернення: 25.04.2025)

34. На Прикарпатті підбили підсумки розвитку туризму в 2024 році | Івано-Франківська обласна державна адміністрація URL: <https://www.if.gov.ua/news/na-prykarpatti-pidbyly-pidsumky-rozvytku-turyzmu-v-2024-rotsi> (дата звернення: 26.04.2025)
35. Марчишин, Н., Островська, Н. Зелений туризм в Україні: становлення, розвиток і перспективи. *Social Work and Education*, 2022. Vol. 9, No. 4. p. 542-550. URL: DOI: 10.25128/2520-6230.22.4.9 (дата звернення: 21.04.2025)
36. Сокольська, Т. В., Поліщук, С. П., Іванова, Л. С. Публічна політика щодо активізації зеленого туризму в Україні як драйвера сталого розвитку сільських територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, 2022. (4). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-4-02-03>
URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/download/2022-4-02-03/2022-4-02-03> (дата звернення: 15.04.2025)
37. Батиченко С. П., Мельник Л. В. Сільський зелений туризм в Україні – стратегічна складова розвитку сільських територій. Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів. Випуск 4 (спец.) 2024. URL: https://constructgeo.knu.ua/assets/num/num_4_special_2024/4_sp_24_08.pdfv (дата звернення: 18.04.2025)
38. Karmanskyu A. K. Стан та проблеми публічного управління у галузі зеленого туризму: регіональний аспект. *Ефективність державного управління*, 2024. 1(78/79), 52–58. URL: <https://doi.org/10.36930/507808> (дата звернення: 20.04.2025)
39. Відновлення туризму і туризм для відновлення. *Ukrainer*. 2023. URL: <https://www.ukrainer.net/turyzm-vidnovlennia/> (дата звернення: 21.04.2025)
40. Публічна політика щодо активізації зеленого туризму в Україні як драйвера сталого розвитку сільських територій. 2022.

URL:https://www.researchgate.net/publication/363899608_Publicna_politika_sod_o_aktivizacii_zelenogo_turizmu_v_Ukraini_ak_drajvera_stalogo_rozvitku_silskih_teritorij (дата звернення: 21.04.2025)

41. How does technology support sustainable tourism? - Ezus. 2024. URL:<https://ezus.io/post/technology-sustainable-tourism> (дата звернення: 22.04.2025)

42. Adopting travel tech: How to become a smart tourism destination. 2024. URL:<https://www.coax.digital/stories/adopting-travel-tech-how-to-become-a-smart-tourism-destination> (дата звернення: 23.04.2025)

43. Exploring the impact of smart tourism: the future of travel. 2025. URL:<https://www.worldpackers.com/articles/smart-tourism> (дата звернення: 21.04.2025)

44. The Future of Sustainable Tourism - Ecobnb. 2024. URL:<https://ecobnb.com/blog/2024/10/future-sustainable-tourism-trends-challenges-innovations> (дата звернення: 22.04.2025)

45. Community-Based Tourism and Best Practices with the Sustainable Development Goals. 2024. URL: <https://www.mdpi.com/2076-3387/14/2/36> (дата звернення: 23.04.2025)

46. UP eco-tourism push in Dudhwa aiding Tharu tribals | Lucknow News - Times of India. 2025. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/lucknow/up-eco-tourism-push-in-dudhwa-aiding-tharu-tribals/articleshow/121219371.cms> (дата звернення: 26.04.2025)

47. In Kenya, Community-Based Initiatives are Redefining the Conservation Model | Condé Nast Traveler. 2024. URL:<https://www.cntraveler.com/story/in-kenya-community-initiatives-are-redefining-conservation> (дата звернення: 21.04.2025)

48. Promoting a green tourism recovery | OECD. 2022. URL:https://www.oecd.org/en/publications/oecd-tourism-trends-and-policies-2022_a8dd3019-en/full-report/promoting-a-green-tourism-recovery_6754d0a3.html (дата звернення: 22.04.2025)

49. IIT-Bhilai signs 2 MoUs with govt to boost heritage research & sustainable tourism | Raipur News - Times of India. 2025. URL:<https://timesofindia.indiatimes.com/city/raipur/iit-bhilai-signs-2-mous-with-govt-to-boost-heritage-research-sustainable-tourism/articleshow/121254415.cms> (дата звернення: 25.04.2025)
50. What is Sustainable Tourism? 10 Best Practices | Peek Pro. 2025. URL:<https://www.peekpro.com/blog/sustainable-tourism-practices> (дата звернення: 23.04.2025)
51. How Cutting-Edge Sustainable Travel Technology Is Changing Tourism. 2024. URL:<https://www.forbes.com/sites/geoffwhitmore/2024/09/17/how-cutting-edge-sustainable-travel-technology-is-changing-tourism/> (дата звернення: 23.04.2025)
52. Тянь, І., Ягує, М.І., Гевара-Плаза, А. (2021). Потенціал технології блокчейн для сталого туризму. В: Верндль, В., Ку, К., Штінмец, Дж.Л. (ред.) Інформаційні та комунікаційні технології в туризмі 2021. Шпрінгер, Чам.https://doi.org/10.1007/978-3-030-65785-7_ (дата звернення: 21.04.2025)
53. Baydeniz E. Blockchain Technology in Tourism: Pioneering Sustainable and Collaborative Travel Experiences. 2023. 53. URL:<https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/779A0F2831474672B55267706E9BE029> (дата звернення: 26.04.2025)
54. Erol I., Neuhofer I., Dogru T., Oztel A., Searcy C., Yorulmaz A. C. Improving sustainability in the tourism industry through blockchain technology: Challenges and opportunities. Journal of Tourism Management. 2022. Vol. 104. Article 104628. DOI:10.1016/j.tourman.2022.104628 (дата звернення: 16.04.2025)
55. Innovation for Tourism Sustainability: Examples & Solutions. 2022. URL: <https://sustainability-leaders.com/innovation-for-tourism-sustainability/> (дата звернення: 25.04.2025)

56. 5 Green Technologies That Support Sustainable Tourism – Sea Going Green. 2025. URL:<https://www.seagoinggreen.org/blog/2024/01/04/5-green-technologies-that-support-sustainable-tourism> (дата звернення: 23.04.2025)
57. Erol I., Onder I. N., Dogru T., Oztel A., Searcy C., Yorulmaz A. C. Innovative Development of Rural Green Tourism in Ukraine. 2024. URL:https://www.researchgate.net/publication/381655676_Innovative_Development_of_Rural_Green_Tourism_in_Ukraine (дата звернення: 22.04.2025)
58. Kalaitan T. V., Stybel V. V., Gutyj B. V., Hrymak O. Ya., Kushnir L. P., Yaroshevych N. B., Vovk M. V., Kindrat O. V. Ecotourism and sustainable development. Prospects for Ukraine. 2021. URL: <https://www.ujecology.com/articles/ecotourism-and-sustainable-development-prospects-for-ukraine.pdf> (дата звернення: 26.04.2025)
59. Petrenko N., Kozhukhivska R., Nepochatenko V., Polishchuk O., Sychov O. Rural green tourism in Ukraine: Organization and development issues . 2024. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2024/88/e3sconf_iscmee2024_01011.pdf (дата звернення: 23.04.2025)
60. Financial support for the development of green tourism. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/391550749_Financial_support_for_the_development_of_green_tourism (дата звернення: 24.04.2025)
61. Ukraine Travel & Tourism Economic Impact Factsheet | WTTC Research Hub . 2025. URL: <https://researchhub.wttc.org/factsheets/ukraine> (дата звернення: 26.04.2025)
62. Innovative Development of Rural Green Tourism in Ukraine. 2024. URL: <https://www.mdpi.com/2673-5768/5/3/33> (дата звернення: 25.04.2025)
63. Support for sustainable tourism development in protected areas - FZS. 2025. URL: <https://ukraine.fzs.org/en/project/support-for-sustainable-tourism-development-in-protected-areas/> (дата звернення: 23.04.2025)
64. Табенська О.І., Прилуцький А.М. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск

- # 51. 2023. URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2494/2413/>
65. Rural green tourism in Ukraine: Organization and development issues .
 2024. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2024/88/e3sconf_iscmee2024_01011.pdf
 (дата звернення: 20.04.2025)
66. Inforegio - EU Cohesion Policy: over €66 million for cross-border cooperation with Ukraine on health, environment and administrative capacity. 2022.
 URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2022/11/11-04-2022-eu-cohesion-policy-over-eur66-million-for-cross-border-cooperation-with-ukraine-on-health-environment-and-administrative-capacity (дата звернення: 22.04.2025)
67. How not to miss the opportunity for EU Integration for Ukrainian villages? Cities 4 Cities. United 4 Ukraine. 2025. URL: <https://cities4cities.eu/how-not-to-miss-the-opportunity-for-eu-integration-for-ukrainian-villages/> (дата звернення: 26.04.2025)
68. Investment appeal and legislative constraints of green tourism in Ukraine. 2024. URL: <https://environmentalscience.com.ua/en/journals/tom-15-3-2024/investitsiyna-privablivist-ta-zakonodavchi-obmezhennya-zelenogo-turizmu-v-ukrayini> (дата звернення: 28.04.2025)
69. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про туризм" та деяких інших законодавчих актів щодо основних засад розвитку туризму № 4162 від 29.09.2020 Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70072 (дата звернення: 29.04.2025)
70. Постанова КМУ № 297 від 15 березня 2006 р. затверджує Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2025)

